

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Premeny postojov k tetovaniu v západnej spoločnosti

Vedúci práce: Mgr. Martin Heřmanský

Vypracovala: Jana Jašová

Praha 2012

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som predloženú bakalársku prácu vypracovala samostatne, s použitím uvedenej literatúry a ďalších informačných zdrojov. Práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 13.9.1012

.....

Podpis

Podakovanie

Rada by som poďakovala vedúcemu práce Mgr. Martinovi Heřmanskému, za pomoc a cenné rady, ochotu a čas, ktorý mi venoval pri konzultáciách tejto bakalárskej práce. Chcela by som tiež poďakovať všetkým ktorý ma spracovávaní práce podporovali, obzvlášť mojej rodine a blízkym priateľom.

Obsah

1. ÚVOD.....	5
2. POUŽITÁ LITERATÚRA.....	7
3. TELO A TELESNOSŤ	9
3.1 Chápanie tela v európskej kultúre.....	9
3.2 Pojem tela v spoločnosti	12
4. ÚPRAVY ĽUDSKÉHO TELA	18
4.1 Funkcie tetovania	20
5. TETOVANIE V ZÁPADNEJ SPOLOČNOSTI.....	23
5.1. Prehistorické tetovanie v Európe	23
5.2. Európa v antike a stredoveku.....	23
6. TETOVANIE V MODERNEJ EURO-AMERICKEJ SPOLOČNOSTI.....	26
6.1. Anglicko.....	27
6.2. Francúzsko	31
6.3. Spojené štáty americké.....	33
6.3.1. Cirkus a freak shows.....	36
6.4. Nemecko	38
6.5. Druhá renesancia tetovania	39
7. ZÁVER	42
8. POUŽITÁ LITERATÚRA.....	44
Príloha A : ŠTÝLY TETOVANIA.....	46
Príloha B: TECHNIKY TETOVANIA.....	49

1. ÚVOD

Už od najstarších čias ľudia vnímajú vlastnú kožu ako plátno, cez ktorú vyjadrujú svoju kultúrnu identitu, spoločenské postavenie, spojenie s predkami alebo náboženstvom. V mnohých spoločnostiach si ľudia nezdobia svoje telo len odevom a šperkami, ale tiež maľovaním a rôznymi telesnými zásahmi.

Pohnútky človeka k mutilačným zmenám a úpravám tela či odevu, majú základ v psychike jedinca a v požiadavkách spoločnosti. Za telesnými úpravami preto nestoja len vnútorné, ale i vonkajšie príčiny a dôsledky.

Ľudské telo je prostredníkom medzi okolím a sebou samým. Aj napriek tomu, že človek má dar reči, sú často jeho postoje a emócie výstižnejšie vyjadrené práve prostredníctvom tela, ktoré je neustále na očiach spoločnosti.

Pre účel mojej práce je potrebné hneď v úvode vymedziť aj samotný pojem tetovania a jeho postavenie medzi telesnými modifikáciami.

Medzi telesné modifikácie patria najrôznejšie druhy úprav tela, od dočasných¹ po trvalé² - nezvratné. I keď dôvody pre podstúpenie telesnej modifikácie sú rôzne, vždy ide o úmyselnú úpravu tela.³

Trvalou telesnou modifikáciou je aj **tetovanie**, pod ktorým sa všeobecne rozumie „*stála a neodstrániteľná kresba alebo ornament, vytvorený na tele zanesením farbiva pod kožu nositeľa.*“⁴

V mojej bakalárskej práci sa venujem práve spôsobu vyjadrenia (jedinca alebo spoločnosti) skrz telo a jeho úpravy, predovšetkým formou tetovania. Pretože samotný fenomén tetovania je nesmierne rozsiahla téma, rozhodla som sa mu venovať v historickom kontexte západnej spoločnosti. Napriek tomu, že v práci venujem veľkú pozornosť modernej euro-americkej spoločnosti, korene európskeho tetovania siahajú až do doby prehistorickej či antiky, ktoré som z toho dôvodu nechcela opomenúť.

¹ Medzi dočasné telesné modifikácie patrí napríklad maľovanie na telo (body painting), úprava vlasov, oblečenia a iné úpravy, ktoré je možno jednoducho zmyť alebo odstrániť z tela.

² Okrem tetovania je trvalou telesnou modifikáciou aj piercing, skarifikácia, „cejchovanie“, podkožné implantáty a rôzne úpravy zunov, mutilácie vonkajších telesných orgánov, deformovanie tvaru hlavy, nôh, hrudníka ale aj moderná plastická chirurgia.

³ Myers, James.; Nonmainstream body modifications; Journal of contemporary ethnography, vol.21, no.3, str.267

⁴ Encyclopedia Britannica [online] c2012. Dostupné na:
<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/584263/tattoo>>

V predkladanej práci sa zameriavam na vývoj tetovania v jednotlivých euro-amerických štátoch, kde si všímam, ako tetovanie vnímala daná spoločnosť, kto predstavoval hlavnú tetovanú komunitu a ako sa v priebehu dejín menili postoje k tetovaniu.

Vzťahy k tetovaniu prešli v Európe komplikovaným vývojom. I keď má tetovaniu dlhú tradíciu a svoje telá si zdobili už národy starovekého sveta, vplyvom kresťanstva tetovanie z Európy na niekoľko rokov úplne vymizlo. Znovuobjavenie vášne pre tetovanie ale tak úplne nenastalo. Na jednej strane tetovanie rozpútalo módnú vlnu ktorej sa neubránili ani členovia aristokracie a najvyššie spoločenské vrstvy. Na druhej strane, bolo tetovanie považované za deviantskú činnosť a proti spoločenským normám, v dôsledku čoho boli jeho nositelia vypudzovaní na okraj spoločnosti.

Moja práca sa snaží vysvetliť, čo stálo za týmito odlišnými postojmi k tetovaniu a z akého dôvodu k nim dochádzalo.

Svoju bakalársku prácu som rozdelila na osem navzájom súvisiacich častí. V nasledujúcej kapitole ponúkam prehľad hlavnej literatúry s ktorou som počas celej práca pracovala. Pretože je moja práca založená hlavne sa práci so zdrojmi a literatúrou, prehľadnejší popis celej bibliografie uvádzam v deviatej kapitole. V tretej kapitole sa venujem obrazu tela a telesnosti, ako sa menil pohľad na telo európskej kultúre a ako telo vnímala spoločnosť. V tejto časti predkladám aj vybrané sociologické postoje a myšlienky, ktoré sa zaoberali práve analýzou tela, ktorá súvisí aj s problémom telesných modifikácií. Nadväzujúca časť ponúka stručný prehľad úprav a zdobení tela a súčasťou je aj výpis a charakteristika základných funkcií tetovania. V piatej časti sa už venujem histórii tetovania, spomínam najstaršie nálezy tetuáže v Európe a v druhej časti sa venujem tetovaniu v období antiky a staroveku. Táto kapitole napríklad vysvetľuje stigmatizačnú funkciu tetovania v antickom Grécku a Ríme alebo náhľad, ako sa stavala k tetovaniu kresťanská viera. V šiestej časti sa dostávam do modernej euro-americkéj spoločnosti, kde popisujem ako sa menil vzťah spoločnosti k tetovaniu a ako sa navzájom odlišovali názory a vnímanie u západných štátov; ako je Anglicko, Francúzsko či Spojené štáty americké. Záver obsahuje stručné zhrnutie práce, spojenie hlavných myšlienok a pojednáva o možnom prínose tejto bakalárskej práce. Prácu dopĺňajú prílohy, ktoré obsahujú definovanie základných štýlov tetovania a popisy tetovacích techník.

Svojou prácou by som sa chcela pokúsiť poskytnúť nové informácie o fenoméne tetovania a jeho vzťahu k euro-americkéj spoločnosti, prípadne ich zaradiť do nových a zaujímavých súvislostí.

2. POUŽITÁ LITERATÚRA

V nasledujúcej kapitole by som chcela spomenúť základnú odbornú a populárnu literatúru, z ktorej som čerpala pre túto prácu.

Aj keď sa témou tetovania zaoberalo množstvo vedcov, cestovateľov alebo fanúšikov, obsahovo kvalitných kníh a publikácií nie je veľa. Fakty o tetovaní sa objavujú v mnohých etnografických, cestopisných i historických knihách, bohužiaľ príslušná vedecká literatúra je v českom i slovenskom prostredí neuveriteľne chudobná. Publikácie ktoré by ponúkali detailnejšie fakty o dejinách, technike alebo sociálnych funkciách krášlenia ľudského tela väčšinou chýbajú.

Jednou z novších a najcennejších publikácií na českom trhu je populárna kniha **Martina Rychlíka**, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*.⁵ Kniha ponúka historický prehľad tetovania, od vôbec prvých zaznamenaných nálezov, cez etnografické tetovania prírodných národov až po súčasnosť. Autor čitateľov oboznamuje s rôznymi druhmi telesných úprav vrátane tetovania a informuje o jeho mnohých významoch.

„Tetovanie je kolosálny obor. Bolo by veľmi ťažké zahrnúť do jednej knihy väčšinu z mnohých kultúr v ktorých tetovanie je alebo bolo praktikované, práve ako by nebolo možné zahrnúť príklady umenia každého z tisícich vynikajúcich tatérov, praktikujúcich svoju zručnosť v každej zemi od Spojených štátov po Austráliu.“⁶

Rychlík sa práve v tejto publikácii snaží o komplexné predstavenie tetovania, čo možno v najširších súvislostiach, ktoré sa mu v dôsledku - podľa môjho názoru - podarilo.

Pre moju prácu bola Rychlíková kniha jedným z primárnych zdrojov z ktorých som čerpala. V 2. Kapitole, kde popisujem úpravy a zdobenia tela, som sa inšpirovala práve jeho vymedzením funkcií tetovania, ktoré je vo vyššie spomínanej publikácii prehľadne i dostatočne podrobne spracované.

K úspešným a rešpektovaným dielam patrí kniha Američanky **Margo DeMello**, ktorá sa sama pohybovala niekoľko rokov v komunite tetovaných. Vo svojej práci *Bodies of Inscription*:

⁵ RYCHLÍK, Martin: *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha, Lidové noviny, 2005

⁶ FERGUSON, Henry; PROCTEROVÁ, Lynn: *Umění tetování*, Praha, Rebo Productions, 1998, s.7

*A Cultural History of the Modern Tattoo Community*⁷, podáva sociálnu históriu tetovania v modernej americkej spoločnosti a sleduje jej zmeny v dvoch posledných desaťročiach.

DeMello v knihe ukazuje ako sa tetovanie presúvalo naprieč spoločenskými triedami, celkovo sa zmenila klientela i jeho postavenie. Tetovanie sa postupne zbavilo svojho exotického kontextu a stalo sa pevnou súčasťou života severoamerickej strednej triedy. Možno tak s autorkou súhlasiť v akomsi prechode toho javu do hlavného spoločenského prúdu (do kultúrneho mainstreamu).

Dejinami tetovania sa podrobne venuje vo svojej knihe „*Tattoo History: A Source Book*“⁸ americký autor **Steven G. Gilbert**. Kniha je dôkladnou a bohato ilustrovanou zbierkou o historických záznamoch tetovania z celého sveta, od najstarších nálezov až po súčasnosť. Po prvýkrát, sú na jednom mieste zhromaždené texty a eseje od cestovateľov, novinárov, lekárov, psychiatrov, vedcov, kriminalistov alebo samotných tatérov.

Kedže moja práca je podložená hlavne historickým vývojom tetovania v euro-americkej spoločnosti, v kapitolách kde sa tomuto vývoju venujem som často požila práve fakty z Gilbertovej knihy. Bohužiaľ, počas spracovávanía mojej práce som sa nedostala k originálnemu výtlačku a k dispozícií mi bola iba jeho elektronická podoba. Vzhľadom k tomu, že uvedená kniha nie je dostupná ani na internetových portáloch, vo svojich citáciách odkazujem iba na príslušné kapitoly, ktoré sa zhodujú s originálnym textom.

Dôležité miesto v mojej práci zastáva aj kniha od **Clintona R. Sandersa**, *Customizing the Body; The Art and Culture of Tattooing*⁹. Sanders pristupuje k tetovaniu skôr zo sociologického hľadiska a za najvýznamnejšiu zmenu, považuje transformáciu tetovania z jeho podradenej pozície do kultúrneho fenoménu. Kniha je zameraná na americkú spoločnosť (od druhej polovice 20.storočia) a poukazuje na významné zmeny, ktoré umožnili aby bolo tetovanie plno akceptované širším umeleckým svetom.

Okrem spomenutých najdôležitejších prameňov, z ktorých som čerpala pre túto bakalársku prácu, som pracovala aj s mnohými ďalšími publikáciami, článkami a internetovými portálmi, na ktoré v priebehu celého textu odkazujem. Podrobný súpis použitých zdrojov a literatúry uvádzam v ôsmej kapitole.

⁷ DeMELLO, Margo: *Bodies of Inscription. A cultural history of the modern tattoo community*, Durham & London, Duke University Press, 2000

⁸ GILBERT, Steven G.: *Tattoo History: A Source Book*,

⁹ SANDERS, Clinton R., *Customizing the Body. The Art and Culture of Tattooing*, United States of America, Temple University, 2008

3. TELO A TELESNOSŤ

Biologická podstata človeka z veľkej časti ovplyvňuje definovanie telesného ideálu ale veľký vplyv musíme pripísať aj kultúre, ktorá tieto ideály pozmeňuje - niekedy až absurdnými požiadavkami na telesný vzhľad. Snaha človeka priblížiť sa týmto ideálom môže mať za následok vážne zdravotné problémy a doživotné následky. Vo vnímaní tela a požiadavkách na neho, môžeme nájsť výrazné kultúrne odlišnosti.¹⁰

Samotné tradície, postoje a hodnoty jednotlivých kultúr ovplyvňujú ich vzťah k sebe a k vlastnému telu, čo sa prejavuje hlavne na starostlivosti jedincov o svoj vzhľad.

Telo človeka, jeho vzhľad a prejavy sú preto úzko spätá s kultúrou. Aj keď je pohľad na krásu veľmi individuálny, môžeme v histórii ľudstva a medzi rôznymi kultúrami nájsť isté trendy, ktoré ovplyvňovali hodnotenie krásy, i snahy ľudí pripodobniť sa týmto trendom.

V rôznych končinách sveta používajú ženy i muži rôzne vlastné spôsoby krásenia. Tak robia jednak z čirej estetickej radosti a jednak z hygienických, náboženských alebo iných dôvodov. Každá kultúra má svoju predstavu o tom, čo považuje za pekné a príťažlivé, a čo sa jej členovia snažia dať najavo svojim telom, odevom a celkovým vzhľadom.

Pojatie krásy nikdy v minulosti nemalo statický charakter. Vždy bolo riadené kultúrnymi trendmi danej doby a každá kultúra si v priebehu času vytvorila vlastné zákony krásna.

3.1 Chápanie tela v európskej kultúre

Európska kultúra sa venuje telu od svojich počiatkov a to, ako bolo telo vnímané často súviselo s ideálmi svetonázorov alebo náboženstva. Tradícia európskeho postoja k ľudskému telu vznikla z dvoch myšlienkových prameňov, z antického/gréckeho myslenia a z kresťanstva. Obe tieto tendencie boli v Európe dlho prítomné a je možné sledovať aj ich vzájomné protirečenie v niektorých myšlienkach.

V antickom Grécku prevládal pohľad na človeka, ktorý sa tešil zo svojho tela, pestoval si ho a užíval radosť zo športu, pohybu i jeho zvelebovania.

Stredom záujmu človeka v antickej kultúre bola harmónia tela a duše, tzv. *kalokagathia*. Starí Gréci do pojatia krásy zahrňovali ako vonkajší vzhľad človeka, tak aj jeho vnútorné povahové rysy. Pre starogrécku spoločnosť bolo jedinečné, že mužské telo bolo považované za

¹⁰FIALOVÁ, Ludmila: Body image jako součást sebepojetí člověka, Praha, Karolinum, 2001, s.59-60

príťažlivejšie a krajšie ako telo ženské, čo môže byť dôsledkom toho, že Gréci si s krásou spájali telesnú zdatnosť.¹¹

Telesným ideálom bolo silné, obratné, atletické mužské telo, ktoré vyjadrovalo silnú a energickú psychiku muža.¹² Práve tento grécky ideál ľudského tela, ktoré je súčasťou harmonicky vyváženej kalokagathickej osobnosti, sa stal jedným zo základov európskeho chápania tela.

Nazeranie na telo následne výrazne ovplyvnilo svojou doktrínou kresťanstvo, ktoré ho na jednu stranu stále potlačuje, pohŕda ním a odsudzuje ho. Všetko telesné, človeka odvádza od Boha a privádza ho k neposlušnosti, hriechu a nízkej telesnosti. Pápež Gregor Veľký telo dokonca nazval „odporným šatom duše.“¹³ Na druhú stranu, kresťanstvo ale telo glorifikuje, obzvlášť v trpiacom Kristovom tele, ktorý tým, že na seba vzal ľudské telo spasil ľudstvo.

Aj keď úplná kontrola tela nebola možná, cirkev sa aspoň snažila stanoviť pravidlá a určitý režim. Zavrhla, odmietla alebo prispôsobila zdedené antické a pohanské chovania a začala sama rozhodovať o spôsoboch zachádzania s telom. Presadzovali sa také spôsoby života, ktoré potlačovali telesné vlastnosti ako napríklad askézou, zdržanlivosťou, pôstom alebo abstinenciou.

Počas celého stredoveku na pohľad tela silne vplývala pretrvávajúca kresťanská ideológia, ktorá zdôrazňovala záujem o duchovný život a zavrhovala starostlivosť o telesný vzhľad, čo sa odrážalo aj v pojmoch krásy tela. Modelom sa stáva postava Krista, ktorý je symbolom skromnosti, utrpenia a odriekania. Štíhlosť, jemnosť, krehkosť i akási „ochabnutosť“ sú charakteristické znaky uprednostňovaného tvaru tela.

V 16.-18.storočí sa Európa zmietať nie len v nepokojoch náboženských vojen, ale aj v protikladoch chápania svojho tela. Talianska renesancia začala učiť pôžitkom, ktoré človeku jeho telo dokáže poskytnúť. Európa aj navonok prejavovala svoje potešenie z ľudského tela novým štýlom obliekania a úpravy svojho vzhľadu.¹⁴

¹¹ FIALOVÁ, Ludmila: Body image jako součást sebepojetí člověka, Praha, Karolinum, 2001; s.61-62

¹² Ibidem, s.62

¹³ LeGOFF, Jacques; TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Praha, Vyšehrad, 2006, s.12

¹⁴ Ženy často volili hlboké výstrihy a komplikované účesy. Obľúbené boli tiež plné a zmyselné tvary ženského tela, ktoré sa ženy snažili voľbou svojho oblečenia zdôrazniť.

Descartesovo oddelenie veci mysliacej od veci rozprestieranej, ponúklo interpretáciu tela ako niečoho, čo človeka nemôže skutočne vzdialiť od Boha, lebo tieto dve substancie, telesná a myslia, sú oddelené, a práve len rozum sa môže dostať k Bohu.¹⁵

Na rozdiel od antickej gréckej tradície, ktorá tela a ducha vnímala v jednote a nedokázala oddeliť telesnú krásu od duševnej, Descartes filozoficky zdôvodnil rozklad psychickej a fyzickej stránky človeka. Aj napriek Descartesovmu oddeleniu mysle od tela, v Európe ešte pretrvávali snahy o jeho potlačenie, aby neodvážalo od služby „vyšším silám“.

Odmietanie a potláčanie tela sa naposledy vracia do Európy vo viktoriánskom Anglicku a v Rakúsku počas 19.storočia. Európa dostala šok v podobe Freudovej teórie o nevedomí a potláčaní sexuálnych pudov. Psychoanalýza rozbila pokojné kresťanské presvedčenie, že človek ovláda svoje telo, pretože je predsa na nižšej úrovni ako rozum. Freud poukázal, že naša telesnosť sa nie len že nedá odstrániť, ale že je tu neustále prítomná a často oveľa silnejšia ako si uvedomujeme.

Moderná Európa v 19.storočí začína opäť chápať, že aj napriek protikladnosti a všetkým snahám, sú telo a duch, tieto dve časti človeka neustále prítomné. Jedinec si uvedomuje že má telo, ktoré je jeho plnohodnotnou súčasťou a že poskytuje pôžitky, ktorým sa netreba brániť. Do Európy sa po dlhej dobe vrátila neskrývaná radosť z telesnosti. Do verejného života sa navrátilo potešenie, ktoré prináša šport a pohyb, a s tým spojené aj formovanie postavy a starostlivosť o svoj zovňajšok.

V postmodernej dobe sa do centra pozornosti dostalo ľudské telo a v tejto súvislosti môžeme hovoriť aj o akomsi kulte tela. Svojim telom sa čím viac zaoberáme, hodnotíme ho, vylepšujeme a staráme sa oň. V 20.storočí dochádza už k úplnému oddeleniu mysle od tela. Telo tak začalo samostatne existovať a žiť samotným životom. Začali sme svoje telá posudzovať a hodnotiť ich mimo spojenia s vedomím.

„Narcistický človek“ spoznáva, že jeho samotné telo mu prináša pôžitky, ktoré sú prítomné okamžite, tu a teraz. Naopak duchovné pôžitky si vyžadujú väčšiu námahu a nikto nám nemôže zaručiť, že ich aj dosiahneme. Pôžitky tela je ale možné dosiahnuť hneď bez akýchkoľvek problémov. Veľmi často sa ale stáva, že postmoderný človek so svojim telom nie je spokojný, priam ho nenávidí, pretože nie je zhodné s ideálom krásy, ktoré mu ponúkajú média a spoločnosť.

¹⁵ „Spoznal som, že som substancie, ktorej celou podstatou, teda prirodzenosťou je iba myslenie, a ktorá svoju na existenciu nepotrebuje žiadne miesto ani nezávisí od žiadnej hmotnej veci“ DESCARTES, René: Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hladati pravdu ve vědách, Praha, 1947, s.40

Konzumný človek vidí v dokonalom tele ideál a spokojný život vidí iba tam , kde sú krásne, štíhle a upravené telá. Práve tendencia spájať fyzickú príťažlivosť s pozitívnymi osobnými kvalitami bola známa už od 70.rokov, kedy sa objavilo heslo „Čo je krásne, je dobré.“¹⁶ Aj v dnešnej dobe sa stále objavuje tendencia pripisovať priaznivejšie charakterové vlastnosti a životné výsledky ľuďom, ktorí sú považovaní za atraktívnych.

V súčasnosti sa kladie veľký dôraz práve na dobrý vzhlad a nie raz prevažuje nad hodnotením charakteru, osobitosti, produktivity či spoločenského prínosu. „Žijeme vo svete, ktorý nás rôznymi spôsobmi tlačí, aby sme prispôbili svoj vzhlad a chovanie obecným zákonom tejto spoločnosti.“¹⁷

3.2 Pojem tela v spoločnosti

Ľudský život sa nevyhnutne deje prostredníctvom tela a naše každodenné činnosti sú s ním neoddeliteľne spojené. Všetci máme telo, ktoré je súčasťou toho, čo nás robí ľudskými bytosťami schopnými komunikovať, prežívať rôzne pocity, potreby, túžby, uspokojenia i frustrácie.

Kým pre antropológiu bola téma tela ústredným bodom záujmu už od svojho počiatku¹⁸, v sociológii po dlhú dobu nebol priamy záujem o skúmanie ľudského tela.¹⁹ Vo vývoji spoločnosti ale postupom času nastali určité sociálne zmeny²⁰, ktoré postupne viedli k zvyšovaniu záujmu sociológie o telo.

¹⁶ DION,K., BERSCHIED,E., WALSTER,E.; What is beautiful is good, Journal of Personality and Social Psychology, 1972, s.285

¹⁷ FIALOVÁ, Ludmila: Body image jako součást sebepojetí člověka, Praha, 2001, s.64

¹⁸ Venovala sa biologickej stránke človeka (fyzická antropológia), jeho vývojom a rozdielnosťami v telesnej stavbe ale aj človeku ako tvorcom a produktom kultúry. Od 19.storočia antropológovia skúmali tela tzv.primitívov, hlavne ich nezvyčajné fyzické znaky a zásahy do tela. Pozornosť venovali aj symbolickému aspektu tela v týchto „primitívnych kultúrach.“ Zakladateľom moderného antropologického záujmu o telo bol Marcel Mauss (*Les techniques du corps*), ktorý pojednáva a kultúrnej variabilite používania tela. Mauss posudzoval telo ako objekt vplyvu kultúry a tento prístup sa stal sa dlhú dobu súčasťou antropologického diskurzu.

TARCALOVÁ, Ludmia: Tělo jako kulturní fenomén. Já nejsem dřev, jsem duch a tělo, Uherské Hradište, Slovákcké muzeum, 2010, s.12

¹⁹ Sociológia nasledovala filozofickú tradíciu a akceptovala dualizmus tela a duše, kde duša je tým, čo definuje ľudí ako sociálne bytosti. Fyzické, telesné telo bola len zriedka predmetom explicitného sociologického záujmu. Ústrednými témami boli javy ako napr. jazyk, výchova či náboženstvo.

SHILLING, Chris: The Body and Social Theory, London, Sage publications, 1993, s.9

²⁰ Medzi tieto zmeny môžeme zaradiť napr. vytvorenie konzumnej spoločnosti v povojnovom období, rozširujúce sa feministické hnutie alebo demografické dôsledky, kedy nárast staršej populácie silno vplýval na sociálnu politiku a štátne výdavky v oblasti dôchodkov, zdravotného zabezpečenia alebo opatrovníckych služieb.

Od roku 1980 sa sociológovia bližšie venovali témam súvisiacim s telom, prideliť mu dôležitý význam a snažili sa telo vintegrovat' plno do tejto disciplíny.

Sociológia tela sa v deväťdesiatich rokoch stala samostatnou vednou disciplínou, keď **Bryan Turner** začal používať výraz „somatická spoločnosť“, aby popísal novo nájdený význam tela v modernej sociológii. „*Somatická spoločnosť je podľa neho taká, v ktorej hlavné politické a morálne problémy doby sú vyjadrené prostredníctvom ľudského tela – je to spoločnosť, v ktorej sú kľúčové politické a etické záležitosti problematizované a vyjadrené prostredníctvom rôznych diskurzov zaoberajúcich sa telesnosťou*“.²¹

V rovine sociálnych teórií²² sa telesnosti venovali naturalistické prístupy, ktoré mali značný vplyv na ľudské vnímanie vzťahu medzi ich telom, svojou identitou a spoločnosťou. Aj keď naturalistické prístupy nie sú vždy totožné, zdieľajú spoločnú analýzu tela, ktorá stojí na pevných biologických základoch. Tieto prístupy hlásajú, že možnosti a obmedzenia ľudských tiel definujú jedinca a vytvárajú sociálne, politické aj ekonomické vzťahy, ktoré charakterizujú národné a medzinárodné modely života.²³ Ľudské telo je týmito prístupmi predstavované ako stabilná entita, ktorá utvára sociálne fenomény avšak tým, ako naopak sociálne javy utvárajú telo, sa už nezaobierajú.

Práve tomuto problému sa viac venoval sociálny konštruktivizmus, ktorý telo nechápal čisto ako biologický fenomén, ale videl ho aj ako sociálny produkt. Základným predpokladom teda je „že ľudské telo je skôr príjemca (receptor) ako pôvodca (generator) sociálnych významov. (...) Telo je spoločnosťou vytvarované, obmedzené či dokonca vynájdene.“²⁴ Sociálny konštruktivizmus poskytol významné poznatky o tom, ako je napr. telo dotvárané, ovplyvňované mocou alebo môže fungovať ako sociálny symbol. Za prínosné sú tak považované práce od Ervinga Goffmana, Michela Foucaulta či Mary Douglasovej, ktorým sa budem v tejto kapitole ešte venovať.

Okrem týchto dvoch prístupov sa objavili aj štúdie²⁵, ktoré sa snažili spojiť poznatky z prístupu naturalistického i sociálneho konštruktivizmu. Tieto súčasnú sociálne teórie považujú telo zároveň za biologický i sociálny fenomén. Telo je považované za nedokončené a počas celého života je v procese vývoja a dotvárania.

²¹ DOLEŽALOVÁ, I., HAMAR, E., BĚLKA, L.; Náboženství a tělo, Ceres, Brno 2006, s.19

²² Následné rozdelenie je prevzaté od Chrisa Shillinga, ktorý ho použil vo svojej publikácii The Body and Social Theory.

²³ SHILLING, Chris: The Body and Social Theory, London, Sage publications, 1993, s.41

²⁴ SHILLING, Chris: The Body and Social Theory, London, Sage publications, 1993, s. 70

²⁵ Napríklad Bob Connell, Peter Freund

Podľa Shillinga, je to práve „biologická a sociálna vlastnosť, ktorá robí telo tak zrejším a zároveň prchavým fenoménom.“²⁶

Po tomto základom vymedzení sociologických prístupov k fenoménu tela, by som sa v tejto kapitole ďalej chcela venovať niektorým myšlienkam sociológov a antropológov, ktoré súvisia s vnímaním tela, a pre moju prácu dôležitými, telesnými modifikáciami.

Mnoho súčasných teoretikov odmietalo pojmy ako telesná univerzita alebo prirodzenosť ako hlboko logocentrické. Kultúrne štúdie, feminizmus, postmodernizmus, postštrukturalizmus a iné oblasti, ktoré sa zaoberali teóriou tela odmietali názor, že existuje niečo ako dobré či ideálne telo. Telo naopak považovali za vždy prístupné kultúre a histórii, ktoré sa môže meniť. Namiesto jednej pravdy o tele alebo ontológií, tvrdili že existujú navzájom konkurenčné pravdy, ktoré sa menia v čase, priestore, vplyvom geografie alebo kultúry.²⁷²⁸

Tieto nové teórie tela sa nezaoberali len samotným pojmom tela, ale predmetom ich záujmu sa stáva hlavne vzťah medzi telom a „ja“ (self).

„Telo je hlavným prostriedkom k sebeexpresii a k interakcii so svetom, a preto je aj kľúčom k pochopeniu celého „ja“ a výrazne ovplyvňuje naše seba-definovanie.“²⁹

Telu ako priestoru na seba-vyjadrenie sa venovali autori **Anthony Giddens** (*Modernity and Self-Identity*) a **Chris Shilling** (*The Body and Social Theory*). Podľa ich názoru postmoderna vníma telo ako prejav individuálnej osobnosti a na telo sa pozerala ako na neoddeliteľnú súčasť jedinca. V dôsledku toho, sa telo stáva „výpovedným“ projektom a môže tak byť „čítané“ ostatnými.

Koncept „Body project“ **Chrisa Shillinga** hovorí o tendencii vidieť telo a zaobchádzať s ním ako s projektom, ktorý by mal jedinec „vypracovať“ a uznať ako časť svojej individuálnej identity. Kým v tradičnej spoločnosti bola identita považovaná za stálu a tvar, veľkosť a vzhľad tela ako dopredu dané, v postmodernej spoločnosti je identita neistá a telo premenlivé.³⁰ Jedinec má viac možností, ktoré mu umožňujú zasiahnuť a zmeniť svoje telo. Ľudia začínajú telo vnímať ako rozpracovanú entitu, ktorú môžu vytvárať cez voľbu svojho životného štýlu.

²⁶ SHILING, Chris: *The Body and Social Theory*, Sage publications, 1993 s.12

²⁷ PITTS, Victoria: *In the Flesh*, USA, Palgrave Macmillan, 2003, s.35

²⁸ Práve historická a geografická rozmanitosť tiel a telesných praktík dokazuje, že telo je tvarované prostredníctvom kultúrnych zvyklostí a že „nemôže existovať niečo ako prirodzený model tela.

²⁹ FIALOVÁ, Ludmila: *Body Image jako součást sebepojetí člověka*, Praha, Karolinum, 2001, s.53

³⁰ SWEETMAN, Paul: *Anchoring the (Postmodern)Self? Body modification, Fashion and Identity*, *Body & Society*, Sage Publications, 1999, vol.5, s.68

Práve myšlienke *telo ako projekt*, poskytuje vysvetlenie, prečo sa ľudia začali starať o svoje telá, udržiavať ich vo forme pomocou diét a cvičenia alebo ich začali upravovať a modifikovať. V tomto zmysle aj telesné úpravy môžeme chápať ako formu sebaurčenia a vyjadrenia jedinca.

Francúzsky sociológ **David Le Breton** považuje zdobenia tela, najmä tetovania, za výrazné individualizované prejavy jednotlivca. Vo svojej práci (*Znaky identity: tetovanie, piercing a iné označovania tela*) poznamenáva, že „*tento fenomén má v súčasnosti úplne iný význam ako mal v tradičných spoločnostiach. Dnes ide predovšetkým o individuálne vyjadrenie sa a prejavenie slobody výberu. Tetovanie, piercing a všetky spôsoby maľovania a modelovania svojho tela nie sú len konštruovaním nového tela, ale predovšetkým vytváraním novej identity.*“³¹

Vzťahom medzi mocou a telom sa zaoberali hlavne feministické hnutia, ktoré považovali telo za dejisko pôsobenia sociálnych vzťahov. Podľa nich, bola sociálna história tela poznačená silnou kontrolou a morálnymi reguláciami. Ženy nemali pevne pod kontrolou svoju vlastnú sexualitu, zdravie ani bezpečnosť. Mnohé z telesných úprav ktoré ženy často postupovali (napr. plastické operácie, diéty, ..) považovali feministky za dôsledok tlaku spoločnosti, ktorá od žien vyžadovala krásne telo a mladý vzhľad.

Zdôrazňovali, že ženské telo stále žije pod vplyvom patriarchátu a zažíva rôzne formy sociálnej kontroly a násilia. „*Telo by nemalo byť objektom sociálnej kontroly, medicíny alebo náboženstva, ale malo by sa naň pozeráť ako na priestor pre objavenie identity alebo prežívania radosti.*“³²

Zásadný príspevok k ovládaniu tela ale predložil francúzsky filozof **Michel Foucault** (*Naissance de la biopolitique*), ktorý venoval pozornosť rôznym aspektom biopolitiky, disciplinácie a moci.

Pod biopolitikou rozumie racionalitu modernej moci nad populáciou, ktorá je dosahovaná dozorom a disciplínou. Tento dozor nad populáciou sa uskutočňuje vytváraním štandardov, riadením sexuality a reprodukcie, záujmom o normalitu a vylučovaním chorôb a anomálií.³³ K zabezpečeniu priameho dohľadu je nutné dozor umiestniť do ústrednej veže moderného

³¹ Hospodárske noviny o piercingu a tetovaní, [Online] Dostupné na: <<http://miro.eltime.sk/?pg=socio&socio=piercing>>

³² PITTS, Victoria: *In the Flesh, USA*, Palgrave Macmillan, 2003, s.6

³³ SOUKUP, Martin; BALCEROVÁ, Michaela: *Antropologie těla, Anthropologia integra*, 2011, vol.2, no.1, s.35

Panoptika³⁴, kam nie je vidieť a tak nevieme či v nej niekto je a kam sa pozerá. Neviditeľnosť kontroly a pritom jej všadeprítomnosť vyvoláva u jedinca auto-kontrolu svojho chovania a vizuality. Foucault poukazuje, že takáto kontrola zhora, kde je dozor priradený špecialistom ako profesionálna funkcia, bol spoločným rysom rôznych moderných inštitúcií ako škola, kasárne, nemocnica alebo priemyselné podniky. Tieto „továrne na poriadok“³⁵ chceli obnoviť pravidelnosť a určitosť sveta a navrátiť spoľahlivosť do chovania jedincov. Foucault (*Surveiller et punir: Naissance de la prison*) tak vidí telo, ako hlavný objekt a terč moci.³⁶

Na Foucaultové štúdie nadväzujú aj výskumy stigmatizácie, ktorá „ako typ sociálnej kontroly postupuje všetkými typmi sociokultúrnych regulatívov“.³⁷ Porušenie noriem alebo vymykanie sa normalite (telesným vzhľadom, chovaním), môže viesť k stigmatizácii jedinca. Sociológ **Erving Goffman** sa venoval analýze stigmatu a zistil, že „všade kde existujú normy identity, existuje sociálny proces zvládania stigmatu.“³⁸

Podľa Goffmana sme posadnutý dojmom, ktorý robíme na druhých, preto máme súbor dômyselných stratégií ako sa ukazovať svetu, aby nás prijal ako normálnych. Svoju skutočnú totožnosť zakrývame a manipulujeme so svojimi stigmatmi, v snahe ukázať druhým náš idealizovaný obraz seba samého.

Na kultúrnu analýzu tela, sa vo svojich prácach sústredila anglická antropologička **Mary Douglasová**, ktorá vypracovala myšlienku tela ako príjemcu sociálnych významov a symbolu spoločnosti. V práci *Purity and Danger*, píše o vzťahu medzi telesnými a sociálnymi prejavmi a tvrdí, že „rovnako ako je pravda, že všetko symbolizuje telo, platí tiež, že telo symbolizuje všetko ostatné“. Telo považuje za štruktúru štruktúr, je „univerzálnou továrňou pre klasifikáciu a symbolizáciu.“³⁹

Vo svojej práci tiež študovala spôsob, akým spoločnosť kategorizuje svet pomocou jednoduchých protikladov (napr. medzi čistým špinavým, kde špina znamená veci mimo patričné miesto). Tak napríklad bytosti ktoré nezapadajú do dôverne známych kategórií, môžu

³⁴ Architektom Panoptika bol Jeremy Bentham, ktorý ho nepokladal za nijak krutý. Videl v ňom najkratšiu cestu k najväčšiemu šťastiu čo možno najväčšieho počtu ľudí.

³⁵ BAUMAN, Zygmund: Úvahy o postdomerní době, Praha, Slon, 2002, s.65

³⁶ FOUCAULT, Michel: Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení, Praha, Dauphin, 2000, s.200

³⁷ SOUKUP, Martin; BALCEROVÁ, Michaela: Antropologie těla, Anthropologia integra, 2011, vol.2, no.1, s.36

³⁸ Ibidem, s.36

³⁹ DOUGLAS, Mary: Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo, New York, Routledge Classics, 2002, s.123

byť považované za nebezpečné alebo tiež za výnimočné. Človek s určitou deformáciou sa môže stať predmetom opovrhnutie alebo byť naopak uctievaný.⁴⁰

Podľa **Georga Herberta Meada** (*Mind, Self and Society*), ľudské jednanie závisí na subjektívnych významoch, ktoré ľudia pripisujú sami sebe a svojmu okoliu. Náš spôsob jednania je teda do značnej miery ovplyvnení našim vlastným odhadom toho, ako si myslíme, že od nás ostatní očakávajú že sa budeme chovať. „*Ľudské chovanie je konštruované na pozadí subjektívneho porozumenia situácií a nie je primárne determinované prostredím.*“⁴¹ Deviaciu tak môžeme definovať ako produkt myšlienok, ktoré ľudia zdieľajú. Deviantné označenia sú analyzované ako zdieľané významy, ktoré udeľujeme určitým osobám v procese sociálnej interakcie. Deviaciu teda tvorí okolie, ktoré stanovuje pravidlá a určuje, že jej prekročenie je mimo normu. **Edwin Lemert** dáva deviaciu do súvislosti s činnosťou inštitúcií sociálnej kontroly. Sociálnu patológiu môžeme vymedziť časovo a miestne. „*Čo je považované za deviantné na jednom mieste, v inom čase a priestore môže byť spoločensky potvrdzované.*“⁴²

Každá známa kultúra sa snaží si adaptovať telá svojich príslušníkov tak, aby z nich vznikli poslušné stroje, ktoré budú bezchybne pracovať v nadindividuálnom kultúrnom kontexte, do ktorého sa jedinec narodí a ktorému musí pripisovať svoje telesné pochody a ovládanie tela.

⁴⁰ HARRINGTON, Austin a kol.; *Moderní sociální teorie*, Portál, Praha 2006, s.176

⁴¹ *Ibidem*, s.36

⁴² *Ibidem*, s.36

4. ÚPRAVY LUDSKÉHO TELA

Rôzne zdobenia a úpravy tela sú fakticky praktikované u všetkých známych kultúr a spoločností. Môžeme tak hovoriť o ľudskej univerzálii.⁴³ Všetky etniká sa o svoje telá starostlivo starajú – umývajú sa, pokožku si natierajú a vykonávajú rôzne kozmetické úpravy. Už v praveku ľudia na zvýraznenie svojich rysov používali farby a líčidlá. Vďaka archeologickým nálezom vieme, že „ľudia si maľovali telo už v staršom paleolite a ide tak o najstarší spôsob zdobenia vôbec“.⁴⁴ Snaha po vytvorení trvalejších ozdôb odolných pôsobeniu prostredia, slnka i vody viedla následne k vzniku tetovania.

Tradičné tetovanie alebo skarifikácia bolo späté s prechodovými rituálmi a prinášali so sebou bolesť, prostredníka, pripomínajúceho nejaký zlomový okamih života. *„Sebatryznenie sa spomínalo v rituálnom umení predhispánskych kultúr do príchodu dobyvateľov a krvavé obrady, ktoré museli byť neuveriteľne bolestivé sú popísané v starej etnohistorickej literatúre o Mayoch a zvykoch stredného Mexika.“*⁴⁵

Že pre krásu sa musí trpieť je známe aj z novších dejín kedy niektoré „úpravy“ tela vznikali výnimočne krutým spôsobom. Príkladom sú napr. tzv. ľaliové kvety; miniatúrne nôžky čínskych žien ktoré aj napriek tomu že boli výsledkom bolestivého mrzačenia chodidiel, boli považované za krásne a dievčatá, ktoré sa chceli dobre vydať museli tento zvyk rešpektovať a podradiť sa mu.

Človek sa tiež už oddávna snažil vyčleniť z prírody a nájsť spôsob, ktorým by ju prekonal. O opozičný vzťah kultúra – príroda, sa vo svojich analýzach opiera aj štrukturálny antropológ **Claude Lévi-Strauss**, ktorý sa inšpiroval teóriou binárnych protikladov. Za základný atribút prírody považoval univerzálnosť a spontánnosť, kým pre kultúru je typická špecifickosť a normativnosť.⁴⁶ Kultúra nemôže existovať sama o sebe, je spätá s prírodou, ktorá tvorí jej prirodzený rámec i jej protipól. Podľa Lévi-Straussa, človek vnáša do sveta prírody štrukturálny, kultúrne modelovaný poriadok, ktorý sa premieta do projektov ľudskej činnosti ako sú mýty,

⁴³ Skutočnosť, že svoje telá zdobili všetky známe ľudské spoločnosti potvrdil v roku 1945 americký kultúrny antropológ George P. Murdock, autor atlasu svetových kultúr a kartotéky etník. Murdock sa zaoberal problematikou tzv. kultúrnych univerzálií (vlastností obecných platných pre všetky ľudské spoločnosti) a vytvoril zoznam charakteristík, ktoré boli v histórii zaznamenané u každej kultúry. Medzi týmito 67 charakteristikami sa nachádzalo aj univerzálne zdobenie (upravovanie) tela.

⁴⁴ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.16

⁴⁵ FURST, Peter T.: Halucinogeny a kultura, Praha, 1996, str. 32; RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.18

⁴⁶ SOUKUP, Václav: Antropologie, Teorie člověka a kultury, Praha, Portál, 2011, s.517

umenie, rituály a pod. Prejavy kultúry, s ktorými sa stretávame v náboženských predstavách, mravných normách alebo umeleckých hodnotách, je nutné chápať ako zrkadlové obrazy univerzálnych štruktúr ľudského myslenia.⁴⁷

Religionista **Mircea Eliade** vo svojej slávnej práci (*Posvätné a profánné*) napísal: „Náboženský človek chce byť iný, než akým sa vidí na prirodzenej úrovni.“⁴⁸

Môžeme konštatovať, že práve zdobenie tela, dávalo človeku pocit odlišnosti a oslobodenia, pocit víťazstva kultúry nad prírodou.⁴⁹ Táto túžba odlíšiť sa od prírody bola a stále je zrejme v množstve rôznorodých mutilácií, maľovaní a permanentných telesných zákrokov u veľkej časti svetovej populácie.⁵⁰

Snaha odlišovať sa a vylepšiť svoj vzhľad je jednou z vlastností, ktorými sa ľudia odlišujú od ostatných živočíchov. Zdobenie ľudského tela avšak nie je motivované iba čisto z estetického dôvodu. Mnohé úpravy tela sa vykonávajú za účelom priradenie príslušnosti ku skupine, vyjadrenia statusu, pohlavia, sociálnej zrelosti, stavu, bohatstva či schopností.⁵¹

Krášlenie a úpravy ľudského tela sa vždy dejú z určitého dôvodu a majú svoj význam. U niektorých mimoeurópskych kultúr bolo tetovanie svojou podstatou kolektívne, v mnohých rovinách symbolické, spoločným významom integrovala komunitu a brala na seba množstvo funkcií. Dnešné tetovanie má vo väčšine prípadov súkromný význam. Jedinec sa snaží odlíšiť a vyjadriť tým akýsi svoj odstup od ostatných. Pôvodne zložitý funkčný celok sa tak posúva bližšie k primárne estetickému obsahu.⁵²

Tetovanie je tak akýmsi odrazom osobnosti, kde výber motívu a symbolika tetovania podáva okoliu istú výpoveď o charaktere svojho nositeľa. Aj keď sa nejedá o neverbálnu komunikáciu priamo, rôzne úpravy tela nevedome zdieľajú informácie a slúžia k vyjadreniu sociálnych rolí a funkcií.

Aké sú ale dôvody či významy kráslenia a zdobenia tela? Je to túžba po krásnom a zaujímavom vzhľade alebo možno hľadať v tetovaní aj širší význam?

⁴⁷ SOUKUP, Václav: Dějiny antropologie, Praha, Karolinum, 2004; s.463

⁴⁸ ELIADE, Mircea: Posvätné a profánné, Praha, 1994, s.13

⁴⁹ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; s.18

⁵⁰ Mnoho spoločností uskutočňovalo rôzne úpravy zubov – napr. farbenie na čiernu alebo inú neprirodzenú farbu, aby boli jasne odlišné od zubov psov alebo ich zbrusovanie a vyrážanie predných rezákov (austrálske a africké kmene).

⁵¹ Napr. tetovanie v tvári a na tele vyjadrujú v niektorých kmeňoch úspešného lovca, bojovníka.

⁵² RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.13

Samozrejme tetovanie, tak aj iné druhy permanentného zdobenia tela, ponúkajú široké množstvo funkcií ku vzťahu k svojmu okoliu. Jednotlivé významy sa môžu prekrývať a nie je možné ich od seba striktno oddeliť. Význam tetovania sa nepochybne mení aj v čase, priestore a tiež s osobnosťou samotných nositeľov.

4.1 Funkcie tetovania

Aj napriek nespočetnému množstvu významov sa autori venujúci tematike tetovania pokúsili o systematizáciu, vďaka ktorej môžeme funkcie tetovania rozčleniť do niekoľkých základných skupín. **Martin Rychlík** rozčleňuje funkcie do ôsmich skupín a to na rituálnu, esteticko-erotickú, magicko-náboženskú, liečebno-preventívnu, komunikačnú a identifikačnú, sociálne-skupinovú, statuárne-hierarchickú a individualizačnú.⁵³

V nezápadných kultúrach, ako sú napr. ostrovy v Oceánii, Austrálii, Japonsku a v mnohých afrických kmeňoch, plnilo tetovanie najčastejšie rituálnu funkciu. U domorodých spoločností je tetovanie často spojované s prechodovými rituálmi a významnými životnými zmenami. Obrady často predstavujú bolestivé zásahy do tela a vyžadujú obeť krvi. Aj preto sa nie raz hovorí o rituálnom jazvení a tatuáži ako o teste imunitnej zdatnosti, kedy sa telo musí brániť infekciám a parazitom ktorým je vystavené. Jedinec ktorý ale obrad podstúpi a prekoná, sa následne stáva atraktívnym, silným a odolným, a tak vhodným adeptom na spoločný partnerský život.

Neodstrániteľnou súčasťou zodiacich praktík je práve bolesť. Prežívanie bolesti v dôsledku úprav tela tak môžeme priradiť k iniciačnej funkcii tetovania. Niektoré sociologické štúdie naznačujú, že obľúbenosť tetovania u mladých jedincov na prelome storočí mohla súvisieť s akousi vlastnou malou iniciáciou (a pri nej prežívanie bolesti), pretože moderná spoločnosť rituálne uvedenie do vyššieho statusu neponúkala.⁵⁴

Funkcia estetická a erotická je bez pochyb jednou z najdôležitejších a najzjavnejších funkcií tetovania, ktorá sa obzvlášť v dnešnej dobe dostáva do popredia. Rovnako fungovala aj u

⁵³ RYCHLÍK, Martin, Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; s. 40-60

⁵⁴ BLAŽEK, Vladimír, Komunikace a lidské tělo, Antropologie chování 5, Plzeň, 2011, s.99

preliterárnych spoločností, kde ale samotný vzhľad nemusel pôsobiť iba esteticky. Výrazné tetovanie sa využívalo napríklad aj ako forma zastrašenia v boji.⁵⁵

Zdobeniu tela sa vždy prikladala veľká vážnosť a takto ozdobená osoba môže aj dnes oplývať obzvlášť erotickou príťažlivosťou. Tetovanie sa dnes stáva prostriedkom ako u žien zvýrazniť ich ženskosť a u mužov podtrhnúť tradičné rysy maskulinity a sily.

Funkcia magicko-náboženská: nadprirodzený prvok je zastúpený predovšetkým v preventívnych a ochranných ornamentoch a symboloch ktoré napodobňujú buď ochranné božstvá, odkazujú na konkrétne nebezpečenstvo alebo dodávajú jedincovi zvláštne schopnosti. Akt tetovania mohol zastupovať aj mágiu a napríklad na havajských ostrovoch bola rituálna tetuáž využívaná ako nadpozemská obrana bojovníkov pri boji.

Tetovanie našlo svoje uplatnenie často aj ako súkromný amulet⁵⁶ alebo talizman. S mágiou je úzko spätá aj náboženská viera. Tetovanie (aj dnes) stále slúži ako znak hlbokkej oddanosti viere. Veriaci najrôznejších vyznaní sa často nechávajú tetovať napr. na pamiatku vykonanej púte. Medzi celosvetovo najobľúbenejšie motívy dodnes patria rôzne kríže, anjeli, holubice a iné náboženské obrazy.⁵⁷

Medzi najstaršie funkcie tetovanie patrí jej liečebno-preventívne užitie. Už na tele najstaršieho nálezu tetovaného človeka⁵⁸, sa našlo niekoľko tetovaní v oblasti kĺbov a významných akupunktúrnych miest.

Mnohé kmene verili že prepichovanie určitých bodov na ľudskom tele dokáže odháňať a liečiť množstvo chorôb, odstrániť bolesť alebo zvýšiť plodnosť. Terapeutická tetováž sa dodnes vykonáva napr. v Afrike alebo v Indii. Naopak v súčasnej euro-americkej spoločnosti liečebná funkcia tetovania úplne zanikla a začalo sa hovoriť zdravotných rizikách spojených s neodborným tetovaním. Okrem smrteľných ochorení z infikovaných ihiel nemôžeme opomenúť ani kožné alergie a rôzne infekcie zapríčinené tetovaním.

Funkcia komunikačná a identifikačná: Fakt, že vytetované obrazce a symboly zobrazujú isté pocity, názory či postoje svojho majiteľa je nepopierateľný. Tetovanie tak predstavuje

⁵⁵ Za takéto zastrašujúce tetovane sa považujú špirálové tetovania (moko) u Maorov na Novom Zélande. Bojovníkovi malo dodať na hrôzostrašnosti a spolu s divokými grimasami patrilo k základom bojového umenia.

⁵⁶ Napr. na území dnešnej Barmy stále pretrváva viera, že tetovanie je mocný amulet, ktorý pomáha predchádzať všetkým možným nebezpečenstvám (poraneniam, chorobám,..)

⁵⁷ HEMINGSON, Vince: Tetování- katalog motivů. Základní příručka body-artu, Praha, Slovaer, 2010, s.11

⁵⁸ Múmia muža objavená v Alpách – Ötzi.

akýsi komunikačný nástroj a prostriedok neverbálneho prejavu. V minulosti sa tetovalo často za účelom označenia určitej skupiny ľudí ako napr. príslušnosť k určitému kmeňu, postaveniu alebo k identifikácii zločincov a otrokov. Pod identifikačnú funkciu nepochybne spadajú aj tetovania nacistickým a komunistických väzňov v koncentračných táboroch. V neposlednej rade sú rôzne tetovania tiež identifikačným údajom pre najrôznejšie subkultúry a spoločenská (napr. kresťania, väzni alebo hnutie skinheads).

V súvislosti s identifikačnou a komunikačnou funkciou tetovania by som chcela zdôrazniť aj jeho stigmatizačný charakter. Stigma môže byť spôsobená zámerne ale na druhej strane sa môže stať stigmatom aj neúmyselne. Stigmatizácia otrokov a zločincov bola známe už v starovekom Grécku, Ríme či Mezopotámii. Podobný identifikačný význam pretrval v dobe modernej. Vo Francúzsku boli „značení“ hlavne trestanci a v Anglicku sa dokonca používali rôzne písmená, ktoré určovali druh previnenia i postavenie jedinca.

Účelom týchto tetovaní bolo jednak potrestať jeho nositeľa a zároveň ho „označiť“ na výstrahu ostatným.

Funkcia sociálne - skupinová: Tetovanie oddávna preukazuje príslušnosť k rozličným spoločenským, profesným či náboženským spoločenstvám a spája tak jedincov s podobnými postojmi a názormi a odlišuje ich od cudzej väčšiny. Zhodné symboly si dnes nechávajú tetovať členovia rôznych subkultúr a spoločenstiev (napr. futbalové a motorkárske gangy, príslušníci elitných vojenských útvarov atď). Táto funkcia sa tiež prelína s ďalšími, už spomínanými funkciami, ako napr. náboženskou alebo identifikačnou.

Funkcia štatutárne –hierarchická. Podľa druhu tatuáže bolo možné určiť spoločenský status človeka, jeho vek či postavenie napr. v tajnom spoločenstve. U prírodných národov vždy existovali rozsiahle kodifikované systémy, ako koho, kedy a akým spôsobom tetovať. Často tak zložitosť tatuáže poukazovala na urodzenosť, prestíž alebo kvalitu rodu. Takéto tetovanie môže byť tiež znakom, že jedinec dosiahol nejakej významnej udalosti vo svojom živote alebo uzatvoril manželský zväzok.

Tetovanie, ako aj iné telesné úpravy, býva väčšinou vykonané so súhlasom nositeľa, a v takomto prípade môžeme predpokladať že si ho svoj vlastník váži. Je jeho trvalou súčasťou, dotvára ho a patrí k jeho osobnosti. V tomto zmysle ide o individualizačnú funkciu. Tetovanie sa stalo symbolom presadzovania vlastnej individuality, revolty a túžby po jedinečnosti.

5. TETOVANIE V ZÁPADNEJ SPOLOČNOSTI

5.1. Prehistorické tetovanie v Európe

Zdobenie tela metódou tetovania patrí medzi najstaršie formy umenia vôbec. Na archeologických nálezoch lebiek a kostí spred 14 000 rokov sa totiž zachovali zárezy, ktoré môžu naznačovať hlboké rituálne jazvenie pravdepodobne sprevádzané tetovaním.⁵⁹

Doposiaľ najstaršie tetovanie bolo objavené na zmrznom, päťtisíc tristo rokov starom tele muža v rakúskych Alpách.⁶⁰ Najslávnejšia múmia ľadového muža⁶¹, vďaka svojmu dokonalému stavu, poskytla svetu množstvo nedocenených poznatkov. Pôvodne boli obrazce na Ötziho tele považované za popáleniny a stopy po bičovaní, avšak neskoršie laboratórne rozbery kože preukázali, že ide o tetovanie, pravdepodobne vytvorené zámerne dokonca k terapeutickým účelom.

5.2. Európa v antike a stredoveku

Prvou nepopierateľnou tatuážou na starom kontinente je už vyššie spomínaných päťdesiat sedem značiek na Ötziho tele. Ďalšie zmienky o tetovaní môžeme nájsť v dielach antických autorov, ktorý o tomto „barbarskom“ zdobení sami písali.⁶²

U Thrákov, na území dnešného Bulharska a Makedonie, slúžilo tetovanie ako odznak dôstojnosti a znak urodzenosti. Ako píše Hérodotos vo svojich Dejinách: „Kto nie je tetovaný, toho pokladajú za človeka nízkeho pôvodu (...)“⁶³

V rannom grécku, kam sa tetovanie rozšírilo asi z Perzie alebo Egypta, bolo najprv výsadou vážených mužov a symbolom prestíže.⁶⁴ Neskôr ale, tak ako v Ríme, kleslo na atribút luzy, zločincov a otrokov.

⁵⁹ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.61

⁶⁰ FERGUSON, Henry; PROCTEROVÁ, Lynn: Umění tetování, Praha, Rebo Productions, 1998, s.10

⁶¹ Zamrznutá múmia bola objavená náhodne nemeckými turistami v Ötzskom údolí v rakúskych Alpách. Podľa miesta nálezu, sa tomuto ľadovému mužovi začalo prezývať Ötzi.

⁶² Tetovala sa väčšina kmeňov žijúcich v Európe – napr. Iberovia, Galovia, Gótovia, Pictovia, Škóti, Briti a ďalší. Rimania rozširovali svoju ríšu práve dobývaním okolitých kmeňov.

⁶³ HÉRODOTOS: Dějiny, Praha, 2004, s.288

⁶⁴ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; s.203

Práve v antických nebarbarských regiónoch bolo tetovanie užívané k stigmatizačným⁶⁵ účelom. Mnoho gréckych a rímskych autorov spomína tetovanie ako formu trestu. Sám Platón bol názoru, že „tí, ktorí sa previnia rúhaním, by mali byť tetovaní a vyhostení z Republiky“.⁶⁶ Ďalší ranný spisovateľ Suetonius uvádza, že zvrhlý a sadistický rímsky cisár Caligula nechal len pre svoje potešenie tetovať niektorých členov svojho dvora. „Mnoho ľudí váženého stavu dal najprv zohaviť a potom ich odsúdil k prácam v baniach, k stavbe ciest alebo k boji so šelmami, [...]“⁶⁷

Za vlády cisára Veleriána sa nechávali tetovať čelá odsúdených k práci v baniach alebo v kameňolomoch a napríklad byzantský cisár Konštantín VI. nechal dávno po rozpade ríše tetovať tisíce porazených povstalcov.

Tetovanie sa v tomto období jednoducho stalo nepohodlným a nechceným stigmatom a preto sa časom, zo strany bývalých kriminálnikov či dezertérov, zvyšoval záujem o jeho odstránenie. Lekári⁶⁸ začali ponúkať rôzne návody na detetuáciu, často ale nie veľmi úspešnú, jednoduchú či príjemnú.⁶⁹

Netetovali sa samozrejme iba vojaci a trestanci ale aj prvý kresťania. Robili tak dobrovoľne z vlastnej vôle a na dôkaz vzájomnosti a oddanosti Bohu. Veriaci si vypichovali krížiky, nápisy INRI, X, JN, alfu a omegu, Ježišov akronym IXΘΥΣ atď.⁷⁰

Za rannej Rímskej ríše sa na telá otrokov vyvázaných do Ázie tetoval nápis „Daň zaplatená“. Otroci a trestanci mali tiež tetováže z rôznych slov, skratiek, celých viet i rýmovačiek kvôli identifikácií a za trest. Na čelá rímskych otrokov sa bežne tetoval nápis „Zastavte ma, utiekol som“.⁷¹

Ako sa kresťanstvo začalo šíriť po celej Rímskej ríši, postupne sa opúšťalo od tetovania otrokov a zločincov. Cisár **Konštantín I. Veľký**, ktorý prehlásil kresťanstvo za oficiálne náboženstvo ríše (v roku 325 n.l.) rozhodol, že muž odsúdený bojovať ako gladiátor alebo na prácu v baniach by mal byť tetovaný na nohách alebo rukách, ale nie na tvári, „*tak aby tvár, ktorá bola stvorená k obrazu Božskej krásy bola znetvorená čo najmenej.*“⁷² Konštantín sa

⁶⁵ Stigma – neodstrániteľné znamenie, vzniknuté vypálením alebo vytetovaním značky, morálne alebo fyzicky nedostatočného človeka.

⁶⁶ HEMINGSON, Vince: Tetování-katalog motivů. Základní příručka body-artu, Praha, Slovart, 2010; s.68

⁶⁷ The world's largest online tattoo museum [online] c2011, dostupné z www:

<http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/greek_roman_tattoos.html>

⁶⁸ Svoj špeciálny návod na odstránenie tetovania popisuje napríklad rímsky lekár Áetios z Amidy (6.storočie)

⁶⁹ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; s.207-208

⁷⁰ Ibidem, s.208

⁷¹ HEMINGSON, Vince: Tetování-katalog motivů. Základní příručka body-artu, Praha, Slovart, 2010; s.69

⁷² HEMINGSON, Vince: Tetování- katalog motivů, Praha, Slovart, 2010, s.69

usiloval o zakázanie tetovania, pretože bol presvedčený, že je necivilizované, barbarské a hlavne nekresťanské.

O niekoľko storočí neskôr, v roku 787 na koncile v Celchyth pápež **Hadrián I.** napokon zakázal tetovanie všetkého druhu, pretože haní dokonalé božské dielo. V tejto tradícii pokračovali aj nasledujúci pápeži, čo je jeden z dôvodov, prečo bolo tetovanie v kresťanskom svete prakticky neznáme až do 19.storočia.

Kým v antike bolo na tetovanie nazerané ako čisto na barbarský a necivilizovaný zvyk, kresťanstvo k nemu malo, minimálne dve hlavné výhrady. Zástupcovia cirkvi poukazovali priamo na Starý zákon, ktorý akékoľvek úpravy a zdobenia tela zakazuje. Ako stojí v tretej Mojžišovej knihe: „*nestrihajte vlasy hlavy svojej dookola a nezohavujte si bradu. Nad mŕtvym si nerobte do svojho tela zárezy! Ani si nevypaľujte do kože nijaké znamenia. Ja som Pán*“⁷³ Okrem zákazom, ktoré obsahovala samotná Biblia, druhým hlavným dôvodom bola kresťanská viera, že Boh stvoril človeka k svojmu obrazu. Práve preto bol každý zásah do ľudského tela znetvorením práce Boha, a tým aj vlastnej podoby Boha (ktorá podľa kresťanskej viery je v každom človeku). Tetovanie a všetky ďalšie úpravy boli považované za prejavy pohanstva či dokonca až dielo Satana.

Zakázanie tetovania tak dalo akýsi súhlas k opovrhovaniu tých, ktorí tetovaní boli. Keďže tetovanie bolo v Rímskej ríši označené za hriech, držiteľia tetovaní sa stretávali s neustálím odmietaním a vylúčením na okraj spoločnosti.

Aj napriek tomu, že bolo tetovanie zakázané, nebolo možné jeho úplne odstránenie z Európy alebo Blízkeho východu. Nedá mi preto nepoukázať na paradox, že opätovné zavedenie do západnej Európy bolo spojené práve s kresťanskými bojovníkmi a pútnikmi vydávajúcimi sa do Svätej zeme. Boli to práve krížové výpravy (v 11.a12.storočí) ktoré znovuoživilí záujem o tetovanie.

Pútnici i bojovníci si zo svätých miest nosili suveníry v podobe tetovaných symbolov alebo krížov, ktoré im mali zaistiť ochranu a v prípade smrti pohreb hodný svojho vyznania. Nechať sa v Jeruzaleme tetovať nebolo ničím neobvyklým, a preto tu pôsobilo množstvo tatérov, pomocou ktorých bolo toto „remeslo“, v rámci západnej civilizácie, naďalej udržiavané.

⁷³ 3 Mojžiš, 19,27 a 28

LIPS, Július.E.: Pri prameňoch civilizácie, Bratislava, Osveta, 1961, s.51

6. TETOVANIE V MODERNEJ EURO-AMERICKEJ SPOLOČNOSTI

Európa prešla komplikovaným vývojom vzťahu k telesným úpravám a predovšetkým k tetovaniu. To bolo historicky známe od rôznych národov starovekého sveta, ale s rozmachom kresťanstva došlo okolo 8.storočia k jeho odmietaniu a zakázaniu.

Ako sa vlastne modrená Európa dozvedela o tetovaní?

Koncom 18. storočia sa do Európy navrátil fenomén tetovania, o čo sa zaslúžili hlavne námorníci a cestovatelia, ktorí sa vracali domov z ciest s pamiatkou v podobe exotického tetovania.

Pre renesanciu tetovania boli zásadné výpravy britského kapitána **Jamesa Cooka** a jeho stretnutia s kmeňovými tetovaniami v južnom Pacifiku. V júli roku 1769 Cook vo svojom lodnom denníku uvádza: *„Obe pohlavia si maľujú svoje telá, tatujú (ta-tu), ako to nazývajú svojim jazykom. To je robené čiernou farbou pod kožu, a je to na stálo. Niektorý majú pokrivené postavy ľudské, zvieracie či vtáacie; ženy obecné majú značku Z na každom článku prstu a palca, muži ich majú obrátene a všetci majú aj ďalšie znaky ako kruhy, oblúky atď. na svojich pažiach a nohách...“*^{74,75}

Dôstojníci a námorníci Cookovej posádky obdržali od tahitských umelcov večnú spomienku na svoju dobrodružnú cestu a boli tak prví Európania, ktorí sa mohli pochváliť polynézskym tetovaním. Zo svojej druhej cesty do Tichého oceána sa kapitán Cook vrátil do Anglicka už priamo s potetovaným tahitským princom. Tahitán Omai, bol vystavovaný ako veľká kuriozita zvedavým členom britskej aristokracie.

Pred Cookovými cestami bolo tetovanie v Európe prakticky neznáme. Postupom času sa ale stále viac námorníkov hrdo pýšilo tetovaním z rôznych exotických ostrovov. Spočiatku boli tetovania vykonávané výhradne domorodými tatérmi, no potom, čo sa námorníci priučili niektorým základným praktikám, začali sa tetovať sami priamo na palubách svojich lodí. Začali sa objavovať aj prvé falzifikáty domorodého tetovania, ktoré obsahovali väčšie množstvo pôvodných európskych motívov. Postupne si námorníci začali vytvárať aj vlastné motívy. O rozšírenie tetovania medzi námorníkmi z ostatných krajín sa zaslúžil rozvoj lovu veľrýb, spojený

⁷⁴ RYCHLÍK, Martin, Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.81

⁷⁵ Kapitán Cook vo svojom podrobnom popise tahitského tetovania pokračuje ďalej, avšak táto úvodná pasáž je dôležitá z jednoduchého dôvodu – po prvý krát sa tu v angličtine objavuje natívni termíny prepisovaný ako tatu, tattow alebo tattaw.

s rozvojom ruchu v prístavoch či vzájomný obchod medzi Európou a Amerikou, rozkvitajúci hlavne v rokoch 1780-1850.⁷⁶

Za zanovunavrátním tetovacieho remesla do západnej spoločnosti bezpochyby stáli práve námorníci a moreplavci, ktorí rozšírili pozabudnuté tetovanie do všetkých častí sveta. Na druhú stranu, neboli to len námorníci cez ktorých sa tetovanie dostávala do európskej spoločnosti. Stále častejšie na starý kontinent prichádzali aj tetovaní domorodci, ktorí väčšinou končili v cirkusoch a objavovali sa na vystúpeniach po celej Európe.

Verejne začali byť vystavovaní aj prví potetovaní Európania . Francúzsky námorník **Jean Baptist Cabri** sa v roku 1795 dostal na Markézské ostrovy, kde sa mu dostalo rozsiahleho zdobenia, ktoré po jeho návrate vzbudzovalo v európskych mestách senzáciu. O niekoľko rokov neskôr sa do svojej vlasti vrátil z Nového Zélandu aj Angličan **John Rutherford**, ktorý Európu šokoval svojimi farebnými maorskými ryhami na tvári. Jeho historiky o násilnom tetovaní, väznení a vynútenom sobáší s náčelníkovou dcérou lákali európske publikum a stal sa tak predmetom veľkého záujmu.⁷⁷

Od roku 1850 si množstvo potetovaných Európanov zarábalo na živobytie tým, že sa vystavovali na verejnosti a zasadali na prestížnych zdravotníckych združeniach. Ich často vymyslené príbehy rozpútali v Európe nevídaný záujem o tento „nový“ druh zdobenia. Tetovanie sa tak stalo exotickou i kurióznou záležitosťou, no koncom 19. storočia aj veľkou európskou módou.

V nasledujúcich podkapitolách sa budem venovať jednotlivým štátom v rámci Západnej Európy a Spojeným Štátom Americkým. Pretože tetovanie sa v každej spomínanej krajine vyvíjalo v inom spoločenskom prostredí, rozhodla som sa im venovať postupne a jednotlivo, aby v každej podkapitole vznikol ucelený pohľad na danú spoločnosť a jej vzťah u k tetovaniu.

6.1. Anglicko

V priebehu 19.storočia sa tetovaniu darilo v Anglicku ako nikde inde v Európe. Z veľkej časti to spôsobila práve tradícia tetovania v britskom námorníctve, ktorá sa rozmohla po prvej plavbe kapitána Cooka v roku 1769.

⁷⁶ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.214

⁷⁷ GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XV.(The Circus)

Keďže námorníci patrili k jednej z tradičných tetovaných komunit, časom sa menil aj ich postoj a funkcie, ktoré pripisovali tetovaniu. Zo začiatku tetovanie vnímali ako akýsi suvení, ktorý si donášali zo svojich ďalekých ciest. Tetovanie predstavovalo niečo exotické, čo bolo v súčasnej Európe skoro neznáme. Postupne sa tento druh umenia rozšíril aj medzi tými, ktorí ďaleké končiny nenavštívili a o tetovanie sa začala zaujímať aj verejnosť. Tetovanie sa stalo v Anglicku módou, objavili sa prvý profesionálny tatéri a vznikali salóny ktoré sa špecializovali na zdobenie tela práve tetovaním. V polovici 18.storočia tak mal vo väčšine britských prístavoch svoje sídlo minimálne jeden profesionálny tetovací umelec.⁷⁸

Hlavnými zákazníkmi boli ale stále prevažne námorníci, ktorí tetovanie vnímali aj ako tradíciu (v námorníctve). Jednotlivci, ktorí vstupovali do námornej služby, sa často ako prvé nechali práve tetovať. „*Námorník bez tetovania je ako loď bez grogu. Nespôsobilý k námornej plavbe.*“⁷⁹ Tetovanie tak vnímali ako odznak súľadnosti k námorníckemu svetu.

Tetovanie u námorníkov malo ale aj svoje praktické dôvody; zvýšila sa tým napríklad šanca, že jedinec bude ľahšie identifikovaný pre páde cez palubu. Tiež znak kríža alebo iný náboženský motív mal námorníkom pri stratení na mori zabezpečiť, že sa im dostane kresťanského pohrebu. Pre námorníkov mali rôzne tetovania aj rozličné symbolické významy. Surčitým motívom sa spájal presný význam (všeobecne známi medzi námorníckou komunitou). Existovali napríklad motívy, ktoré symbolizovali koľko jedinec precestoval míľ alebo aké krajiny navštívil.

V Anglicku sa ale netetovali iba námorníci a nižšie vrstvy spoločnosti. Tetovanie si postupne získavalo sympatie a stalo sa módou, ktorej neunikli ani príslušníci britskej aristokracie. Eduard VII., princ z Walesu, bol prvým tetovaným čelnom kráľovskej rodiny. Pri návšteve Svätej zeme, v roku 1862, si nechal na rameno vytetovať jeruzalemský kríž a nezostal len pri jednom tetovaní. Keď jeho synovia, vojvoda z Clarence a vojvoda z Yorku (neskôr George V.) navštívili Japonsko, (1882) na radu svojho otca využili služby povestného Horičija, veľkého japonského majstra, od ktorého odchádzali obaja s malou pamiatkou. Na ceste domov vojvodovia navštívili aj Jeruzalem, kde sa nechali tetovať od rovnakého umelca, ktorý pred 20 rokmi „ozdobil“ aj ich otca.⁸⁰

⁷⁸ The world's largest online tattoo museum [online] c2011, dostupné z [www: >http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/england_tattoos.html<](http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/england_tattoos.html)

⁷⁹ SCUTT, R.W.G. and GOTCH, C.; Art, Sex and Symnol, Cornwall Books, 1974&1986, s.89 In HEMINGSON, Vince: Umění tetování – katalog motivů. Základní příručka body-artu, s.21

⁸⁰ HEMINGSON, Vince: Tetování – katalog motivů. Základní příručka body-artu, Praha, Slovart, 2010, s.76

Po vzore vojvodov sa mnoho bohatých Angličanov a námorných dôstojníkov pokúšalo získať tetovanie od japonských majstrov. V roku 1890 sa tetovanie v Anglicku stalo nesmierne populárnym hlavne medzi britskou aristokraciou. Nechávali sa tetovať princovia, lordi i admiráli a spolu s nimi aj ich manželky. Medzi vyššie postavené tetované ženy patrila aj napríklad Randolph Churchillová, vojvodkyňa z Marlborough alebo Dorothy Parkerová⁸¹. Móda tetovania u vyššej spoločnosti pokračovala v Anglicku až do konca prvej svetovej vojny.

S vyššie spomínanými osobnosťami úzko súvisí otázka; Kto v Anglicku tetoval? O to že sa tetovanie v priebehu 19.storočia dostalo v Anglicku na úroveň módy, sa zaslúžili hlavne profesionálni tatéri, ktorý pozdvihli tetovanie na umeleckú formu.

Prvým britským známym profesionálnym tatérom bol **David W.Purdy**, ktorý si založil svoje štúdio v severnom Londýne už okolo roku 1870. Ako záznam jeho práce sa dochovala brožúra, nesúca jasný názov o svojom obsahu; *Tetovanie : Ako tetovať, čo použiť, atď.*⁸²

Počas 19.storočia bolo tetovanie obzvlášť rozšírené v Britskej armáde , ktorá ho nie len schvaľovala ale i podporovala. Poľný maršal, knieža Roberts, ktorý bol sám tetovaný nariadil, aby si „*každý dôstojník britskej armády nechal vytetovať erb svojho pluku. Čo nie len že podporí morálku mužstva, ale tiež pomôže pri identifikácii obetí.*“⁸³

Práve z armádneho prostredia vzišli aj najznámejší profesionálni tatéri, ktorým sa podarilo v Anglicku naplno rozvinúť svoj talent a založili tak tradíciu umeleckého tetovania, ktorá je živá dodnes.

Jedným z najvýznamnejších anglických tatérov bol koncom 19.storočia **Tom Riley**. Mal prirodzený talent na kreslenie, ktorý už počas svojho pôsobenia v armáde premenil v tetováciu zručnosť. Jeho bratranec Samuel O'Reilly, úspešný newyorský tatér, v roku 1890 vynášiel a nechal si patentovať prvý elektrický strojček na tetovanie. Svoj vynález zdieľal práve s Tomom Rileyim, ktorý sa tak stal prvým britským tatérom používajúcim strojček. Riley sa rýchlo dostal na vrchol vo svojej profesii , tešiť dlhšej a úspešnej kariére, počas ktorej veľa cestoval a tetoval mnoho kontinentálnych aristokratov.⁸⁴

⁸¹ FERGUSON, Henry; PROCTEROVÁ, Lynn: Umění tetování, Praha, Rebo Productions, 1998, s.22

⁸² RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; s.217

⁸³ The world's largest online tattoo museum [online] c2011, dostupné z [www: < http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/england_tattoos.html >](http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/england_tattoos.html)

⁸⁴ GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; Kapitola XII.(England)

Rileyho najväčším konkurentom bol **Sutherland Macdonald**, ktorý sa tiež tetovaniu priučil v britskej armáde a svoje schopnosti neskôr vylepšoval v umeleckej škole. V roku 1890 si otvoril v Londýne svoje módné štúdio a snažil sa presadiť ako seriózny profesionál v danom obore. Macdonald si užíval svoje privilegované postavenie v službách kráľovského námorníctva, počas ktorých ozdobil napríklad admirála Montgomeryho a ďalších námorných dôstojníkov. Jeho sláva sa rozšírila ďalej do Európy a stal sa uznávaným tatárom o ktorom sa objavovalo mnoho lichotivých článkov v európskych časopisoch a novinách.⁸⁵

Za jedného z najväčších ranných britských tatárov je považovaný **George Burchett**. Svoju profesionálnu kariéru začal v roku 1900, v čase kedy Riley a Macdonald boli už na vrchole svojej slávy. Ako 13-ročný sa zapísal do námorníctva, kde sa naučil základom tetovacieho umenia. Po návrate do Anglicka si vo svojich dvadsiatich ôsmich rokoch otvoril svoj prvý ateliér a začala kariéra, ktorá mu vyniesla slávu, bohatstvo i titul „kráľ tatárov“. Jeho energia a nadšenie sa podpísalo na zvýšení popularity tetovania ako v Anglicku tak po celom svete. Medzi jeho klientov nie nadarmo patril napríklad španielsky kráľ Alfonso, dánsky kráľ Frederik IX. či kráľ Anglicka George V.⁸⁶

Riley, Macdonald i Burchett boli skvelými umelcami, ktorý vďaka cestovaniu získali veľa praktických skúseností potrebných pre ich remeslo. Získali si priazeň kráľov a aristokracie, ktorá ich kvalitnú prácu vedela veľkoryso odmeniť.

Práca spomínaných tatárov nebola uznávaná len v domácom Anglicku, čo dosvedčujú aj viaceré európske médiá, ktoré pozitívne informovali o ich kariére.

V Anglicku tak môžeme hovoriť o výraznom posune v súvislosti s tetovaním. Od svojho príchodu, tetovanie prešlo významnými zmenami, či už išlo o techniku, prostredie alebo samotných nositeľov. Od „vypichovania obrázkov“ na námorných lodiach sa tetovanie presunulo do moderných tetovacích salónov, kde svoje služby ponúkali skúsení tatári. K námorníkom, vojakom či prostitútkam sa pridala anglická najvyššia spoločenská trieda a bohémovia. V Anglicku sa tetovanie jednoducho stalo módou, ktorá nikoho obzvlášť nepohoršovala ani nevyčlenila zo spoločenského života, ako tomu bolo napríklad v iných západných štátoch.

⁸⁵ GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; Kapitola XII.(England)

⁸⁶ Ibidem

6.2. Francúzsko

V prvej polovici 19.storočia bolo tetovanie vo Francúzsku rozšírené hlavne medzi námorníkmi, robotníkmi a trestancami. Pre členov strednej a vyššej triedy bolo nechať sa tetovať pod ich dôstojnosť, a preto sa tetovanie nikdy nestalo tak populárnym u bohatých a urodzených ako to bolo v Anglicku.

Tento postoj bol z veľkej časti ovplyvnený katolíckou cirkvou, ktorá zdôvodňovala, že „tetovanie patrí do dôb povier a pohanstva.“⁸⁷

Okolo roku 1860 sa síce vo Francúzsku objavovalo niekoľko prístavných dielničiek, bohatá klientela tu ale stále chýbala. Niet pochýb, že to čo ich odpudzovalo bolo prostredie, špina i „pochybné“ vypichovanie obrázkov. Umelci bežne používali rovnaké ihly na viac zákazníkov, atrament riedili slinami a nové tetovanie čistili šťavou z tabaku či močom.⁸⁸ Aj pre tieto dôvody sa vyššia trieda tetovaniu vyhýbala a akékoľvek ozdoby na tele považovala za znak chudiny.

K popularite tetovania nepomohli ani správy, ktoré sa začali objavovať vo francúzskej lekárskej literatúre počas 19.storočia. Objavovali sa práce, ktoré popisovali niekoľko prípadov závažných infekcií spôsobených práve tetovaním. V roku 1837 bol dokonca zaznamenaný prvý prípad smrti na následky infekcie z tetovania.⁸⁹ Francúzska spoločnosť vnímala tetovanie ako rizikové a ohrozujúce zdravie, preto ním opovrhovala a považovala toto zdobenie za znak nižšej vrstvy spoločnosti a okrajových kultúr.

Po tom čo sa lekár Maurice Berchon⁹⁰ začal o tetovanie viac zaujímať, publikoval v roku 1861 prácu o zdravotných komplikáciách, ktoré spôsobovalo. Za svoj spis získal niekoľko významných ocenení a rozpútal i vášnivé diskusie o bezpečnosti tetovania.

V čase vydania Barchonovej práce, profesionálni tatéri pracovali vo všetkých väčších francúzskych prístavoch a medzi hlavných zákazníkov patrili hlavne námorníci, vojaci, trestanci či robotníci. Z dôvodu obľúbenosti tetovania medzi príslušníkmi armády a námorníctva, sa zdravotnými rizikami začalo zaoberať francúzske námorníctvo, ktoré následne vydalo zákaz tetovania. Toto rozhodnutie onedlho nasledoval aj zákaz tetovania vo francúzskej armáde.⁹¹

⁸⁷ HEMINGSON,Vince: Tetování-katalog motivů, Základní příručka body-artu, Praha, Slovart, 2010, s.70

⁸⁸ GILBERT,Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XII. (France)

⁸⁹ GILBERT,Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XII. (France)

⁹⁰ BERCHON,Maurice: Histoire medicale du tatouage, 1869

⁹¹ GILBERT,Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XII. (France)

Aj napriek tomu, že tetovanie nikdy nebolo úplne nelegálne, kvôli týmto zákazom sa málokto tatér dokázal užívať ako profesionál.

V druhej polovici 19.storočia sa už objavovalo iba niekoľko málo tetovaní mimo areálu väzníc. Tí ktorí narušovali a prekračovali medze zákona neboli stigmatizovaní len v antike⁹², ale tento zvyk pretrval aj v modernej Európe. Pretože vo Francúzsku tetovanie nikdy nebolo verejnosťou príliš obľúbené, takéto značenie trestancov a kriminálnikov bolo spôsobom, ako spoločnosť vyjadrovala: „*tvoje telo patrí nám a môžeme si s ním robiť čo chceme*“.⁹³

Na druhú stranu tetovali sa z vlastnej vôle aj väzni samotný. Chceli tak sami poukázať na svoje odstúpenie od prevažujúcich noriem či odklon od „normálnej“ spoločnosti. Tetovanie tak často symbolizovalo ich osobný vzdor, ktorý zdôvodňovali práve tým, že sa radšej potetovali sami ako by ich takto mala označiť spoločnosť.

Väzni si ale často tetovaním len skracovali nudné chvíle, no zároveň si ním získali i rešpekt okolia a osobné povzbudenie. Pre mnohých trestanecké tetovanie predstavovalo identifikáciu s novou komunitou alebo iba snahu dať ich inak prázdnemu životu aspoň nejaký zmysel.

Väzenské a trestanecké tetovania ale vedela zužitkovať aj spoločnosť a práve vo francúzskych súdnych sporoch slúžilo tetovanie často k overeniu totožnosti obvinených. Väzenské predpisy z roku 1808 následne „*nariadili všetkým veliteľom kázníc v zemi, viesť podrobné záznamy o tetovaní každého trestanca*.“⁹⁴

Po zavedení elektrického strojčeka sa tetovanie opäť vrátilo aj do spoločenského života. Medzi nových zákazníkov patrili hlavne ženy a na začiatku 20.storočia „*boli vo Francúzsku dievčatá natoľko posadnuté tetovaním, že tetovacie štúdiá stáli hneď vedľa obchodov so šperkami*“.⁹⁵ Táto módna vlna v Paríži ovplyvnila aj tetovanie maloletých v Anglicku, ktoré v roku 1922 zákonom zakázalo tetovanie u žien mladších 21 rokov.⁹⁶

Od príchodu tetovania do Francúzska, ho spoločnosť i cirkev vnímala ako necivilizované. Ujal sa hlavne medzi najnižšou vrstvou a spoločensky neakceptovanými skupinami. Jeho obmedzovaním medzi členmi spoločnosti (armáda a námorníctvo) a následnými zákazmi, sa

⁹²Vid kapitola 5.2. (Tetovanie v antike a stredoveku)

⁹³ TRACHTENBERG, Peter; 7 Tattoos. A memoir in the Flesh, New York. 1997, str.164; RYCHLÍK, Martin; Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, 2005, str.235

⁹⁴ HEMINGSON, Vince: Tetování – Katalog motivů. Základní příručka body-artu, Praha, Slovart, 2010, s.71

⁹⁵ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Lidové noviny, 2005, str.221

⁹⁶ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Lidové noviny, 2005, str.221

spoločnosť snažila kontrolovať telá svojich príslušníkov a dáva jasne najavo svoj negatívny postoj k takémuto druhu zdobeniu. Kontrolu sa snažila prebrať aj nad telami trestancov a väzňov, ktorých naopak práve tetovaním chcela verejne stigmatizovať.

Tetovanie vo Francúzsku plnilo hlavne identifikačnú funkciu a telá potetovaných tak boli nositeľmi určitých symbolických významov. Tento význam, mohol na jednu stranu znamenať práve príslušnosť k určitej skupine (tetovanie medzi trestancami) na druhú stranu symbolizoval vylúčenie jedinca na okraj spoločnosti (zavedenie tetovania vo väzniciach spoločnosťou).

6.3. Spojené štáty americké

S rozšírením tetovania v Spojených štátoch amerických súviseli zaoceánske plavby európskych námorníkov a moreplavcov, ktorými začala tzv. prvá renesancia tetovania. Cestovatelia okrem tetovaní na svojich telách priniesli do euro-americkéj spoločnosti aj tetovaných domorodých obyvateľov, ktorí spolu s námorníkmi rozpútali vlnu tetovania v západných krajinách.

Prostredníctvom amerických tatérov zaznamenalo tetovanie obrovský technický prevrat. Kým v Európe sa ešte stále tetovalo tradične (ručne), americké tetovanie sa oboznamuje s vynálezom elektrického strojčeka, s ktorým prišla aj nová metóda tetovania.

Jedným z priekopníkov americkej profesionálnej tetováže bol **C.H.Fellowes**, ktorý sa plavil s námorníkmi rôznych flotíl a tetoval ako na mori tak v rôznych prístavoch.

Prvým profesionálnym tatérom bol nemecký imigrant **Martin Hildebrand**, ktorý svoju kariéru začal v roku 1846. Hildebrand netetoval len námorníkov ale aj vojakov obidvoch strán Občianskej vojny, kedy sám prehlasoval že „ ich potetoval tisíce“.⁹⁷ V roku 1870 si na newyorské Oak Street otvoril svoj ateliér, ako prvé americké tetovacie štúdio moderného štýlu.⁹⁸

Významný zlomom v dejinách amerického tetovania súvisel práve s technickým prevratom, ktorý sa podieľal na vzostupe tetovania.

⁹⁷ SANDERS, Clinton, R.: Customizing the Body, The Art and Culture of Tattooing, Philadelphia, Temple University Press, s.16

⁹⁸ GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XIV. (U.S.A.)

V rokoch 1875-1876 si Thomas Alva Edison patentoval pero, ktoré vyšivalo vzorku alebo podpis do kartónu či na plátno.⁹⁹ V roku 1890 potom **Samuel O'Reilly**, majiteľ salónu na newyorskom Chatham Square, predstavil na základe Edisonovho pera prvú verziu svojho tetovacieho strojčeka. Táto elektrická mašinka (tattaugraph) niekoľko násobne zvýšila rýchlosť šírenia tetovania. O'Reilly bol zaplavený objednávkami na tento revolučný vynález. Jeho prestíž stúpala na toľko, že dostával pozvania do väčších americkým miest, kde navštevoval domácnosti a tetoval zámožných pánov a dámy, ktorí sa nechceli verejne ukazovať v jeho salóne.

O'Reillyho kolega **Lew Albers** sa stal prvým autorom albumov s tetovacími vzormi a motívami, inšpirovanými komerčným umením danej doby. Jeho kolegovia si tieto motívy často kupovali a podobné námety sa rozšírili po celej zemi.¹⁰⁰

Zákazníci si mohli motív tetovania vybrať z listov, nazývaných *Flashe*, zavesených na stenách salónov. Tieto návrhy boli často kreslené veľmi podobným spôsobom a vo všetkých salónoch sa objavovali takmer rovnaké vzory, niekedy len s nepatrnými zmenami.

V roku 1904 získal **Charlie Wagner** patent na vylepšenú verziu tetovacieho strojčeka, ktorý sa počas uplynulého storočia zmenil už len málo. Tetoval prevažne námorníkov, ktorým upravoval a prekryval neslušné tetovania, ktoré mohli byť dôvodom k zamietnutiu žiadosti o vstup do námorníctva. Wagner predstavil aj niekoľko noviniek v oblasti tetovania. „*Ako prvý americký tatér úspešne vykonával aj kozmetickú tetováž na ženské pery či obočie.*“¹⁰¹ Ponúkal tiež tetovania psov a koní, ktoré by v prípade krádeže pomohli pri identifikácii; experimentoval s chemickými metódami odstránenia tetovania a s liečbou reumatizmu a iných komplikácií pomocou tetovania postihnutých miest, so strojčekom bez atramentu. Okrem toho, vynikal v tetovaní rozsiahlych motívov či v pokrytí celého tela rôznymi motívami. Dokázal tiež prepojiť niekoľko malých obrázkov do väčšieho a harmonického motívu.¹⁰²

S vynálezom elektrického strojčeka začala úplne nová etapa tetovania. Zrýchli sa práca a bolo možné tetovať omnoho rozsiahlejšie plochy kože. Tetovanie elektrickým strojčekom bolo menej bolestivé, jednoduchšie i lacnejšie, čo prispelo k rozšíreniu tetovania aj medzi nižšie vrstvy spoločnosti. Medzi zákazníkov patrili hlavne mladí muži z pracujúcej triedy, ktorí tetovaním chceli poukázať na svoju nezávislosť.

⁹⁹ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.218 ; SANDERS, Clinton, R.: Customizing the Body, The Art and Culture of Tattooing, Philadelphia, Temple University Press, s.17

¹⁰⁰ GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XIV. (U.S.A.)

¹⁰¹ HEMINGSON, Vince, Tetování-katalog motivů. Základná príručka body-artu, Praha, Slovart, 2010, s.60

¹⁰² GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XIV. (U.S.A.)

Na druhej strane ale klesla kvalita práce, pretože tetovanie začalo vyžadovať oveľa menej zručnosti a skúsenosti zo strany tatérov. V dôsledku toho sa počas tohto obdobia prudko zvýšil počet tatérov i zákazníkov. Tatéri pochádzali väčšinou z rovnakého sociálneho prostredia ako ich klienti, a ich hlavnou motiváciou bolo finančné zabezpečenie. Za dôležitejšie sa preto pokladala technická zručnosť namiesto kvalitnej práce. Väčšina tetovacích salónov prestala vytvárať vlastné vzory a iba kopírovali často nevkusné predlohy. „Z umenia sa tak stala iba remeselná práca bez fantázie a tvorivej invencie.“¹⁰³

Medzi svetovými vojnami zažívalo tetovanie v Amerike najväčšiu popularitu a je známe ako **Zlatý vek** tetovania. Nechalo sa tetovať množstvo vojakov i občanov mimo armádu národnými vzormi a symbolmi. Samozrejme spojenie medzi *vojakmi-námorníkmi-tetovaním* bolo tak silné, až sa predpokladalo že muž s tetovaním slúži alebo musel slúžiť v ozbrojených silách. Vojaci tvorili najväčšiu tetovanú populáciu v Spojených štátoch a práve oni boli tými, kto určoval trend v tetovaní, jeho štýl či dokonca umiestnenie na tele.¹⁰⁴

V časoch vojny (od Občianskej vojny až po vojnu v Kórey) sa tetérom a ich biznisu darilo najviac. Vojenský personál sa hrnul aby získal tetovanie, ktoré by zobrazovalo vlastenectvo (vojenské motívy) alebo im pripomínalo svojich blízkych doma (väčšinou mená dievčat alebo členov rodiny). Tetovacie salóny sa preto nachádzali väčšinou v prístavných mestách, v blízkosti hlavnej klientely.

Po druhej svetovej vojne začala popularita tetovania klesať, rovnako ako aj vplyv armády na trendy v severoamerickom tetovaní. Kým nová stredná trieda sa zaoberala sobášmi, rodičovstvom a sťahovaním na predmestie, popularita tetovania v centrách mesta a v okolí prístavov klesla na najnižšiu možnú úroveň. I keď členovia pracujúcej triedy ešte praktikovali tradičné americké tetovanie,¹⁰⁵ začala sa objavovať na uliciach nová forma konfrontačných štýlov tetovania (napríklad motorkársky štýl, pouličné gangy, a pod.) ktoré si prispôbovali štýl, praktiky i motívy tetovania svojim potrebám a vkusu.

Od polovice 20.storočia bolo tetovanie verejnosťou považované za prejavy deviancie a ich nositeľov videli ako okrajovú a nebezpečnú sociálnu skupinu.¹⁰⁶

¹⁰³ RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005, s.218

¹⁰⁴ DeMELLO, Margo; Bodies of inscription. A cultural history of the modern tattoo community, Durham&London, Duke University Press, 2000, s.63

¹⁰⁵ Najobľúbenejšími motívy tradičného amerického tetovania (old-school) boli rôzne stereotypné symboly, ktoré nosili hlavne vojaci a námorníci oboch svetových vojen. Motívy reprezentovali odvahu, vlastenectvo, lásku k rodine a túžbu po svojich milovaných či rôzne motívy smrti.

¹⁰⁶ SANDERS, Clinton R., Customizing the Body. The Art and Culture of Tattooing. Philadelphia, Temple University Press, 2008, s.18

Beatníci a členovia hnutia hippies, (v päťdesiatich a šesťdesiatych rokoch) vnímali tetovanie ako spôsob, vhodný na vyjadrenie svojej osobnej, duchovnej a mystickej estetiky tela. Kým, mladí punkeri a muži z robotníckej triedy (v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch) používali tetovanie ako symbol vzbury v otvorenom proteste proti uväzneniu v strnulej triednej a hodnotovej štruktúre spoločnosti.¹⁰⁷

V dôsledku objavujúcich sa mediálnych príbehov o chorobách zapríčinených nehygienickými podmienkami a zvýšeniu popularity medzi sociálne okrajovými subkultúrami, tetovanie upadlo v Spojených štátoch do hanby a začalo byť považované za deviantnú činnosť.

6.3.1. Cirkus a freak shows

V tejto časti práce by som rada spomenula niekoľko najvýznamnejších osobností vo svete cirkusových atrakcií, ktoré sa v priebehu 19.-20.storočia nepochybne zapísali do dejín tetovania. Aj preto som sa rozhodla im venovať samostatnú podkapitolu v rámci tetovania v Spojených štátoch amerických.

Silne potetovaní muži a ženy boli od 19. Storočia, v Amerike vystavovaní ako kuriozity v cirkusoch a ako atrakcie na rôznych vystúpeniach, tzv. *freak shows*¹⁰⁸. Boli tu potetovaní trpaslíci, zápasníci, dámy i celé rodiny. Nezamestnané ženy a muži sa často nechávali celotetovať s cieľom zabezpečiť si podobnou prácou aspoň nejaké prostriedky na živobytie.

Jedným z extrémne úspešných podnikov bolo Americké múzeum principála Phinease T. Barnuma. K obrovskej menažérii a múzejným exponátom pridal tiež viac ako tridsať ľudských kuriozít. V roku 1873 objavil svoju hlavnú hviezdu, Gréka Géorgiosa Konstantina. **Princ Konstantin** mal na tele celkom 388 figurálnych tetovaní ako napr. hadov, sfíng, slonov, opíc, šeliem, drakov či kvetín a ovocných plodov. Ku svojmu zdobeniu prišiel, podľa verzie s ktorou bavil publikum, na svojich cestách po Ásií, kde bol zajatý barbarskými pirátmi a bolestivo potetovaný.¹⁰⁹

¹⁰⁷ The world's largest online tattoo museum [online] c2011, dostupné z [www: http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/united_states_tattoos.html](http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/united_states_tattoos.html)

¹⁰⁸ Termín freaks môže zahŕňať tých, čo sa už narodili s nejakou „znetvorujúcou“ chorobou alebo zdravotným postihnutím ako aj domorodcov alebo ľudí ktorí sa sami nechali „znetvorit“ (napr. potetovanie celého tela).

Freak shows – jednotlivci vystavovaní ako atrakcie, ľudské zvláštnosti v lunaparkoch, cirkusoch alebo ako doprovodný program show.

¹⁰⁹ GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XV. (The Circus)

Jedným z najslávnejších príkladov umenia vytvoreného elektrickým strojčekom bola **Irene „La Belle“ Woodwardová**, tetovaná O'Reillym i Wagnerom. Po svojom Londýnskom debute v roku 1890 sa stala prvou kompletne tetovanou ženou v cirkuse. Jej telo zdobili motívy kvetov, vtáčikov, srdiečok a rôzne sentimentálne nápisy. Učarovaným Londýnčanom rozprávala príbeh o pôvode svojho tetovania, ktoré získala v podivnej a divokej krajine (Texas) aby unikla sexuálnej pozornosti nepriateľských Indiánov.¹¹⁰

Na scéne sa čoskoro objavila aj **Emma de Burghová** (Salome), ktorá bola najznámejším O'Reillyovým umeleckým dielom. Telo mala ozdobené vlasteneckými a náboženskými motívmi, vrátane vytetovanej Poslednej večere na chrbte.

Najslávnejšou tetovanou dámou ale bola **Betty Broadbentová** (Lady Tattoo), ktorá začala s vystupovaním už vo svojich 18 rokoch a na tele mala spolu 365 tetovaní.¹¹¹

Spolu s úspešnými cirkusovými vystúpeniami rástol aj dopyt po tetovaní. Na cesty sa spolu s cirkusom vydávali aj potulní tatéri so svojimi mobilnými štúdiami. Oblíbená bola kresťanská tematika i vlastenecké námety ako vlajky či socha Slobody. Odhaduje sa, že od roku 1920 bolo v cirkusoch a kabaretoch zamestnaných viac ako tristo kompletne potetovaných osôb.

Určite najslávnejším tetovaným mužom tohto obdobia bol **Horace Ridler**. V roku 1927 požiadal londýnskeho tatéra George Burchetta aby ho potetoval po celom tele a tvári zebřími pruhmi. Ridler podstúpil aj niekoľko plastických operácií, upíľoval si zuby, vyťahal si ušné laloky či nechal narásť extrémne dlhé nechty. Tetovanie trvalo niekoľko rokov a potom, čo bola premena dokončená, z Horace Ridlera sa stal Veľký Omi, najúspešnejšia hviezda v histórii cirkusu. Svoju úspešnú kariéru ukončil v roku 1950 odchodom do dôchodku a svoj život dožil v malej dedine v Sussexe, kde zomrel vo veku 77 rokov.¹¹²

S odchodom Veľkého Omiho pominula aj cirkusová sláva a verejne vystupovalo stále menej a menej potetovaných ľudí. Po druhej svetovej vojne sa výstavy živých kuriozít dostali pod útok lekárov a humanistov, ktorí namietali proti vystavovaniu „deformovaných“ jedincov za cieľom pobavenia a zisku.

¹¹⁰ DeMELLO, Margo: Bodies of Inscription, A cultural history of the modern tattoo community, Durham&London, Duke University Press, 2000, s.58

¹¹¹ GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001; kapitola XV. (The Circus)

¹¹² GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001, kapitola XV. (The Circus); FERGUSON, Henry; PROCTEROVÁ, Lynn: Umění tetování, Praha, Rebo productions, s.25-26

Zmenil sa aj postoj verejnosti. Publikum bolo oveľa vzdelanejšie a odmietalo tak ľahko uveriť absurdným príbehom, ktoré boli predtým základom pre úspešnú show.

6.4. Nemecko

V Nemecku má zdobenie tela dlhú históriu¹¹³ a bolo rodiskom aj mnoho tetovaných cirkusových atrakcií, predvádzajúcich sa obecenstvu na oboch stranách Atlantiku. Tiež jeden z prvých profesionálnych tatérov v Spojených štátoch, už spomínaný Martin Hildebrand, bol práve nemeckého pôvodu.

S nemeckou históriou tetovania sa spájajú aj prístavy na severe Baltského mora, kde sa v miestnych salónoch nechávali tetovať mnohí námorníci, počas prvej renesancie tetovania.

Zatiaľ čo medzi svetovými vojnami zažívalo tetovanie v Amerike svoj zlatý vek, Európa prežívala jedno z najkrutejších období moderných dejín. V roku 1933 sa k moci dostáva Adolf Hitler, ktorý okrem iného vydal aj špeciálne nariadenie zakazujúce existenciu tetovacích salónov, s výnimkou jedného v Hamburgu. Jeho majiteľ ale musel podpísať prehlásenie, že *„bude tetovať výhradne cudzincov, aby nekazil čistú, nepoškvrnenú árijskú pokožku“*.¹¹⁴

Počas tohto obdobia, sa tetovanie v Nemecku ocitlo v navzájom kontrastnej situácii. Na jednej strane, Nacisti používali tetovanie k identifikácii väzňov „podradných rás“ v koncentračných táboroch. Napríklad v Osvienčime bolo tetovanie zavedené až roku 1942.¹¹⁵ Odsúdenci následne odchádzali na smrť už s vytetovanými číslami na svojich pažiach. Niektorým „nadľuďom“ ale takéto značenie očividne nestačilo. Najviac sa svojim sadizmom preslávila Ilsa Kochová, manželka veliteľa tábora Buchenwald. *„S obľubou vyhľadávala medzi mŕtvolami väzňov tie, ktoré boli tetované. Časom jej to nestačilo, a tak sa pozerala do umyvárne v dobe, kedy sa tam väzni kúpali a obzerala sa po ďalšej obeti s najkrajším tetovaním. Prednosť dávala takzvanému marockému alebo čínskemu tetovaniu. Títo nešťastníci potom končili pod falošnou zámienkou v bunkre alebo umierali násilnou smrťou*

¹¹³ V roku 1988 bola v nemeckej jaskyni Höhlenstein-Stadel objavená vyrezávaná figúra, ktorá mala horné časti rúk ozdobené tenkými čiarami. Odhaduje sa, že môže byť stará až tridsaťdvatisíc rokov. V 12.storočí si nechal na zadné strany rúk vytetovať znak kríža aj rímsky kráľ a nemecký cisár Fridrich Barbarossa. Kristovo meno si priamo nad srdce zas nechal vytetovať dominikánsky kňaz a nemecký mystik Heinrich Suso (1295-1366).

The world's largest online tattoo museum [online] c2011, dostupné z www:

<http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/greek_roman_tattoos.html>

¹¹⁴ RYCHLÍK, Martin, Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; str.223

¹¹⁵ RYCHLÍK, Martin, Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; str.223

v kameňolome. Z ich kože si nechávala robiť rôzne predmety. Išlo o tienidlá na lampy, peňaženky, dámske kabelky, obaly na knihy a podobne.¹¹⁶

Na druhú stranu, tetovanie bolo pomerne rozšírené medzi príslušníkmi jednotiek SS, ktorý si nechávali na rameno vytetovať nechválne známe blesky¹¹⁷ a svoju krvnú skupinu, na dôkaz „výnimočnosti a nadradenosti“.¹¹⁸

Okrem zajatcov v koncentračných táboroch sa európsky Židia tetovali len zriedka, pretože značenie kože sa protiví židovskej viere i osobnému náboženskému cíteniu. O to horšou potupou bolo tetovanie z holokaustu, ktoré svojich nositeľov trápilo až do konca života.

6.5. Druhá renesancia tetovania

Začiatkom šesťdesiatych rokov 20.storočia sa spolu s tetovaním hovorí o druhej renesancii, ktorá prebiehala predovšetkým v Spojených štátoch amerických. Najvýznamnejšou zmenou bola transformácia tetovania z jeho deviantskej pozície do podoby kultúrneho fenoménu (ktorým je aj dnes). Práve v posledných dvoch dekádach sa v prospech tetovania udiali významné zmeny, ktoré umožnili že si tetovania našlo svoju cestu do populárnej (mainstreamovej) kultúry.

Pre lepšie pochopenie meniacej sa sociálnej definície tetovania (a iných telesných modifikácií) nesmieme zabúdať, že práve to čo sa považuje za deviatné sa mení v priebehu času, od kultúry ku kultúre a v neposlednej rade závisí aj od toho, kto tieto normy definuje.¹¹⁹ Teória labelingu vychádza z predpokladu, že deviancia nutne nie je obsiahnutá v danom akte, ale súvisí s tendenciou majoritnej skupiny negatívne označovať menšiny a tých jedincov, ktorý sa vymykajú štandardným kultúrnym normám. Podľa **Howarda Beckera** existujú situácie, kedy sa vynucuje dodržiavanie pravidiel, ktorým by sa mal jedinec podvoliť. V opačnom prípade bude považovaný za outsidera. „Deviácia teda nie je označením pre spáchaný odsúdeniahodný čin, ale súvislosť aplikácie noriem zo strany ostatných voči previnilcovi.“¹²⁰

¹¹⁶ RYCHLÍK, Martin, Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005; str.223-224

¹¹⁷ Práve takáto permanentná značka sa ale po vojne stala osudnou nejednému nacistovi.

¹¹⁸ Ibidem, s.225

¹¹⁹ SANDERS, Clinton R.; Customizing the Body, The Art and Culture of Tattooing, United States of America, Temple University, 2008; Preface to the revised and expanded edition, (s.VIII.)

¹²⁰ SOUKUP, Martin; BALCEROVÁ, Michaela: Antropologie těla, Anthropologia integra, 2011, vol.2, no.1, s.37

Začiatkom roku 1990 bolo tetovanie spolu s inými telesnými modifikáciami zbavené nálepky deviantné.¹²¹ Stávalo sa čoraz viac populárnym, rozšírením a už sa naň nepozeralo ako na niečo nezvyčajné či rebelské. Stále častejšie svoje tetovania verejne ukazovali hudobníci, herci alebo športovci, nasledovaní mladými ľuďmi odhodlanými sa tiež nechať tetovať.¹²² Práve skutočnosť, že sa tetovanie rozšírilo medzi obľúbené, verejne známe osobnosti, mu dopomohla k zvýšeniu jeho spoločenského postavenia. Tetovanie sa tak postupne zaraďovalo do kultúrneho mainstreamu,

Funkcie a významy tetovania sa ani v tomto období nijako nezmenili. Tetovanie ako súčasť osobnej identity nositeľa bola stále prítomná. Čo sa ale zmenilo, boli štýly, motívy ale aj preferencie tatérov a požiadavky zákazníkov.

Tatéri, často s univerzitným alebo umeleckým vzdelaním a s predchádzajúcimi umeleckými skúsenosťami, sami považovali tetovanie za nástroj na sebe-vyjaderenie, Na rozdiel od tradičných tatérov, táto nová generácia uprednostňovala kreativitu nad hmotným ziskom. Navrhovali si vlastné dizajny, špecializovali sa často na rozsiahle a veľkoplošné tetovania a spolupracovali so svojimi zákazníkmi, ktorým sa sažili vhodne poradiť a vyhovieť ich požiadavkám. Nové motívy čerpali z rôznych umeleckých zdrojov a boli ovplyvnené napríklad ilustráciami z fantasy a science fiction, tradičnými japonskými štýlmi, tribal motívmi alebo abstraktným expresionizmom. Sami tatéri sa tiež podieľali na technických inováciách, experimentovali s farbami alebo sa odklňali od tradičných hrubých čiernych obrysov typických pre old school¹²³. Uprednostňovali prácu so strojčekom s jednou ihlou, ktorá im umožňovala vytvoriť detailnejšie a presnejšie tetovania.¹²⁴

Tatéri sa tiež sami zadefinovali ako umelci a svoje diela prezentovali ako umelecky hodnotné. Tetovanie si rýchlo získalo pozornosť médií a okolitého umeleckého sveta. Múzeá i galérie vystavovali práce tatérov, vznikali fotografické knihy zobrazujúce ich diela a na tému tetovania prebiehalo mnoho diskusií i v akademickej obci.

Tetovanie už viac nebolo považované za nehodnotné remeslo ale v druhej polovici 20.storočia sa plno zaradilo do sveta populárneho (seriózneho) umenia.¹²⁵

¹²¹ SANDERS,Clinton,R.: Customizing the Body, The Art and Culture of Tattooinf, USA, Temple University, 2008; Preface to the Revised and Expanded Edition, (s.VIII.)

¹²² Že popularita je nákazlivá sa veľmi rýchlo odrazilo aj u tetovania; pretože čím viac ľudí malo tetovanie, tým viac ľudí prišlo s už tetovanými do kontaktu a tým viac ľudí sa nechalo následne tetovať (tetovanie považovali za rozumný čin ale často pociťovali iba akúsi potrebu nechať sa tetovať).

¹²³ príloha B (štýly tetovania)

¹²⁴ SANDERS,Clinton,R.: Customizing the Body, The Art and Culture of Tattooinf, USA, Temple University, 2008; s. 19

¹²⁵ Ibidem, s.21

S novou generáciou tatérov sa obmenila aj klientela. Zákazníci pochádzali z vyššieho sociálne- ekonomického prostredia, disponovali väčším finančným zabezpečením a preto uprednostňovali aj kvalitne vykonanú prácu. Dôraz kládli na dekoratívne – estetickú funkciu tetovania, ktoré by bolo jedinečné a často sa tak sami podieľali na navrhovaní motívu.¹²⁶ Takýto novo vzniknutý vzťah medzi umelcom a klientom bol kľúčový pri získavaní nových potenciálnych zákazníkov.

Aj napriek všetkým vyššie popísaním zmenám si tetovanie zachovalo nekonvenčný charakter a niektoré znaky spájajúce s devianstvom.¹²⁷ Zamestnávateľia len veľmi zriedka prijímali uchádzačov s (viditeľným) tetovaním a rodičia stále vyhovárali svojim deťom aby sa nechali tetovať.

Tak isto medicínsky priemysel a psychoterapeuti stále považovali úpravy tela za nebezpečné, a práve tetovanie sa spájalo so šírením prenosných chorôb, ako žltáčka alebo syfilis. V dôsledku snahy o ochranu verejného zdravia sa ani tetovanie nevyhlo určitým reguláciám, ktoré naspäť ovplyvňovali tetovanie a jeho praktikovanie.

Aj keď bolo v niektorých oblastiach oficiálne zakázané, dopyt po tetovaní zostával vysoký, a tak sa stávalo bežným práve nezákonné tetovanie.¹²⁸

Keďže výrobné náklady sú relatívne nízke a potrebné technické zručnosti sa dali naučiť, tradičný mechanizmus úradnej kontroly sa v prípade tetovania ukázal ako neúčinný. Síce tatéri naďalej na čierno vykonávali svoju prax, s opatrnosťou volili zákazníkov i miesta na tele vhodné na tetovanie.

Tatéri v týchto obmedzeniach ale videli aj isté výhody. Rôzne právne obmedzenia a nutnosť licencie na výkon praxe, výrazne obmedzili príchod nových konkurentov. Vlastnenie takejto licencie svedčilo o kvalite služieb jej majiteľa, čo mu zároveň poskytovalo výhodné postavenie v rámci konkurujúcich si tatérov.

¹²⁶ Ibidem, s.29

¹²⁷ Ešte začiatkom 20.storočia bolo tetovanie považované za znak priradujúci jedinca medzi okrajového člena spoločnosti alebo subkultúry. Stredná trieda videla v tetovaní akt vykonávaný nepraktikovanými tatérmi v nehygienických, zašlých salónoch.

¹²⁸ SANDERS,Clinton,R.,: Customizing the Body, The Art and Culture of Tattooinf, USA, Temple University, 2008; s.31

7. ZÁVER

Cieľom tejto bakalárskej práce bolo poukázať, ako sa menilo vnímanie a postoj k tetovaniu v západnej spoločnosti.

Od svojich počiatkov prešlo tetovanie mnohými zmenami. Od zatracovaného označenia si našlo cestu medzi širšie vrstvy i najznámejšie osobnosti súčasnosti. V závere by som preto chcela zhrnúť hlavné body, ktoré súviseli s vývojom tetovania v euro-americkej spoločnosti.

V antike sa pozeralo na tetovanie ako na barbarský zvyk, ktorý rozširujúca sa Rímska ríša, túžiaca po civilizovaní, neuznávala. V antickom Grécku i Ríme malo tetovanie stigmatizačný charakter. Tetovaná bola hlavne najnižšia vrstva, za účelom označenia ale i pobavenia (Calligula). Aby sa napríklad zamedzilo útekem otrokov, boli im priamo na čelo tetované nápisy svedčiacie o ich ponižujúcom postavení. S rozširovaním kresťanstva sa tetovanie tváre umiernilo a pápeži začali požadovať jeho úplne zrušenie. Tetovanie bolo kresťanskou vierou považované za hriešne a pohanské. Ak predsa Boh stvoril človeka na svoj obraz, ako hlásala viera, prečo by mala cirkev rešpektovať tých, ktorí svoje telo dobrovoľne „zohavujú.“ Napokon bolo tetovanie v 8.storočí úplne zakázané, udržalo sa len okrajovo a na niekoľko storočí sa stalo pre Európu neznáme.

Spolu so zámorskými plavbami, prišlo v 18.storočí, k opätovnému stretnutiu Európy s tetovaním. Na starý kontinent sa vracalo spolu s námorníkmi ale i s prvými tetovanými domorodými obyvateľmi. V Anglicku sa tetovanie rozšírilo medzi námorníkmi, ktorý sa postupne tomuto remeslu priučili v ďalekých krajinách. Postupne sa móda tetovania preniesla z námorných lodí do prístavov, kde začali vznikať prvé salóny. Tetovala sa prevažne najnižšia vrstva spoločnosti, ku ktorej sa časom pridala aj anglická aristokracia, samotní vojvodovia, lordi i vojvodkyne. V Anglicku sa zo suvenírov z ciest a exotických ornamentov postupne tetovanie transformovalo do vysoko cenených módných doplnkov.

Na pevnine sa tetovaniu bohužiaľ nedostalo takej popularity ako v Anglicku. Spoločnosť tetovanie pevne odmietala, a po jeho rozšírení medzi francúzskych vojakov a námorníkov, proti nemu aj zakročila, čoho výsledkom boli zákazy tetovania pre príslušníkov námorníctva i armády. Vo francúzsku bolo tetovanie vnímané ako rizikové a zdraviu škodlivé, čo vyššiu spoločnosť odpudzovalo ešte viac. Od polovice 19.storočia sa výrazne tetovalo už iba za bránami väzňov. Tetovali sa dobrovoľne sami trestanci ale čoskoro do tetovania začala zasahovať aj spoločnosť, ktorá tetovaním väzňov dávala najavo svoje dominantné postavenie.

Po dlhú dobu bolo tetovanie vo Francúzsku úplne vylučované vyššími triedami a širšou verejnosťou, stalo sa hlavným znakom pre skupiny odmietané spoločnosťou.

V Nemecku sa tetovanie spomína hlavne v období druhej svetovej vojny a v jeho využití je vidno značný kontrast. Nacisti tetovaním značili väzňov v koncentračných táboroch. Prideleným čísla stratili svoju starú identitu i slobodu. Takáto stigma často krát zhoršovala svojmu nositeľovi aj život po vojne. Okrem toho, že Nacisti takto tetovali „podriadené rasy“ tetovali sa aj sami, no z úplne iného významu. Takéto tetovanie malo symbolizovať ich nadradenosť a jedinečnosť.

Tetovanie v Spojených štátoch prešlo v priebehu dvoch storočí významnými zmenami, ktoré výrazne ovplyvnilo postoje spoločnosti k tetovaniu.

Od svojho začiatku tetovanie v Amerike úzko súviselo s vlastenectvom, čo sa prejavovalo na voľbe motívov aj popularitou tetovania medzi vojakmi a členmi armády. Druhú výraznú skupinu tetovaných tvorili cirkusové kuriozity a vystupujúci, väčšinou celo-tetovaný jedinci. Objavenie elektrického strojčeka znamenalo pre americkú spoločnosť revolúciu v tetovaní. Tetovania sa rozšírilo aj medzi ostatné spoločenské triedy a Amerika zažívala Zlatý vek tetovania. Hlavných zákazníkov ale stále tvorili prevažne muži z pracujúcej triedy a tetovanie sa v tomto období stávalo maskulínnou záležitosťou.

Tatéri pochádzali z rovnakého sociálneho prostredia ako ich klienti, a svoje skúsenosti s tetovaním väčšinou získali až priamo v štúdiu. Tetovanie bolo ešte stále mimo umeleckého sveta. Od polovice 20.storočia bolo tetovanie spoločnosťou odcudzované za deviantné a jeho nositelia boli považovaní za okrajovú sociálnu skupinu.

Od 60-tych rokov sa tetovanie dočkalo významných zmien, ktoré ho trvalo zaradili do kultúrneho mainstreamu. S príchodom mladších, skúsenejších tatérov tetovanie začalo rásť na popularite aj medzi členmi strednej triedy. Zmenil sa význam prikladaný tetovaniu aj jeho vizuálna stránka. Tetovanie sa stalo prostriedkom na vyjadrenie nositeľov identity - zobrazovalo osobný vzťah k sebe samému i k spoločnosti, a tým, že jedinec ho verejne vystavoval, stalo sa tetovanie verejne dostupným - „čítaním“ -ostatnými. Zákazníci si začali dôslednejšie voliť motívy, veľký dôraz kládli na estetiku a jedinečnosť. Samotní tatéri sa nachádzali v situáciách, kedy si sami mohli vyberať aké motívy chcú tetovať a s ktorým zákazníkom budú spolupracovať. Začali sa presadzovať ako umelci, ich diela boli verejne vystavované v múzeách a tetovanie sa plno zaradilo do sveta vysokého umenia.

8. POUŽITÁ LITERATÚRA

- BAUMAN, Zygmund: Úvahy o postdomerní době, Praha, Slon, 2002
- BLAŽEK, Vladimír, Komunikace a lidské tělo, Antropologie chování 5, Plzeň, 2011
- DeMELLO, Margo: Bodies of Inscription. A cultural history of the modern tattoo community, Durham&London, Duke University Press, 2000
- DESCARTES, René: Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hledati pravdu ve vědách, Praha, 1947
- DOLEŽALOVÁ, I., HAMAR, E., BĚLKA, L.; Náboženství a tělo, Ceres, Brno 2006
- DION, K., BERSCHIED, E., WALSTER, E.; What is beautiful is good, Journal of Personality and Social Psychology, 1972
- DOUGLAS, Mary: Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo, New York, Routledge Classics, 2002
- ELIADE, Mircea: Posvátné a profánní, Praha, 1994
- FERGUSON, Henry; PROCTEROVÁ, Lynn: Umění tetování, Praha, Rebo Productions, 1998
- FIALOVÁ, Ludmila: Body image jako součást sebepojetí člověka, Praha, Karolinum, 2001
- FOUCAULT, Michel: Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení, Praha, Dauphin, 2000
- FURST, Peter T.: Halucinogeny a kultura, Praha, 1996
- GILBERT, Steve: The Tattoo History: A Source Book, New York, Juno Books, 2001
- HARRINGTON, Austin a kol.; Moderní sociální teorie, Portál, Praha 2006
- HÉRODOTOS: Dějiny, Praha, 2004
- LeGOFF, Jacques; TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Praha, Vyšehrad, 2006
- LIPS, Július. E.: Pri prameňoch civilizácie, Bratislava, Osveta, 1961
- MYERS, James.; Nonmainsteam body modifications; Journal of contemporary ethnography, vol.21, no.3

PITTS, Victoria: In the Flesh, USA, Palgrave Macmillan, 2003

RYCHLÍK, Martin: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Praha, Lidové noviny, 2005

SHILLING, Chris: The Body and Social Theory, London, Sage publications, 1993

SOUKUP, Václav: Antropologie, Teorie člověka a kultury, Praha, Portál, 2011

SOUKUP, Martin; BALCEROVÁ, Michaela: Antropologie těla, Anthropologia integra, 2011, vol.2, no.1

SOUKUP, Václav: Dějiny antropologie, Praha, Karolinum, 2004

SWEETMAN, Paul: Anchoring the (Postmodern)Self? Body modification, Fashion and Identity, Body & Society, Sage Publications, 1999, vol.5

TARCALOVÁ, Ludmia: Tělo jako kulturní fenomén. Já nejsem dřevo, jsem duch a tělo Uherské Hradiště, Slovácké muzeum, 2010

TRACHTENBERG, Peter; 7 Tattoos. A memoir in the Flesh, New York. 1997

Internetové odkazy:

Encyclopedia Britannica : dostupné na: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/584263/tattoo>>

Woodoo Tattoo: dostupné na: <<http://www.woodootattoo.cz/historie-tetovani.php>>

Príloha A : ŠTÝLY TETOVANIA

Tak ako vo všetkých formách klasického umenia aj u tetovania môžeme rozlíšiť niekoľko základných štýlov, techník a množstvo motívov ovplyvnených vkusom samotných nositeľov. Tetovanie, ktoré má ľudské telo skrásliť uprednostňuje motívy, ktoré sú jedincami vnímané ako estetické a pekné, kým tetovania určené na zastrašenie nepriateľa boli (a sú) väčšinou rozsiahle a jasne viditeľné, aby svojmu nositeľovi dodávali na „hrôzostrašnosti“ výzoru.

Na tomto mieste, by som sa chcela stručne venovať aspoň tým najzákladnejším štýlom a motívom, ktoré získali popularitu medzi členmi tetovanej komunity.

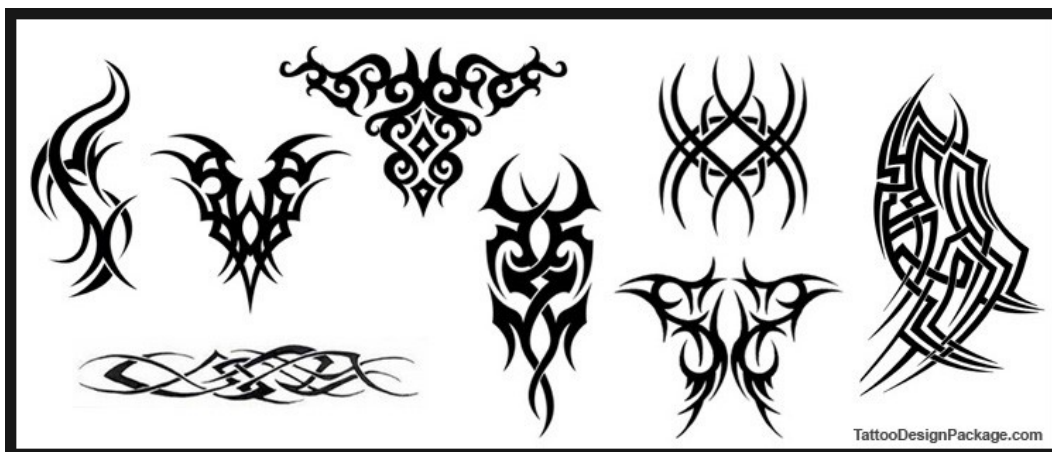
Old school motívy si nechávali tetovať hlavne námorníci, vojaci a príslušníci armády. Moreplavci a námorníci na svojich plavbách po južných moriach „narazili“ tamojších obyvateľov, ktorý si zdobili telá rôznymi obrazcami. Niektorí námorníci neodolali a sami sa nechali tetovať. Tým sa spustila vlna tetovaní medzi námorníkmi, ktorí si neskôr začali vymýšľať vlastné návrhy, ako napr. palmy, vlajky, sporo odeté ženy, kotvy, lebky alebo srdia prepichneté dýkou či ozdobené ženskými menami, ktoré nahradili kmeňové tetovania týchto národov. Trend old school tetovaní sa objavil koncom 19.storočia a trval až do štyridsiatich rokoch 20.storočia. Charakterizujú ho silné ohraničujúce linky, výrazné farby a jednoduché vzory.

Štýl **new school** sa objavil v Amerike začiatkom deväťdesiatych rokov a vychádzal hlavne z predchádzajúceho štýlu tetovania. Aj tu sa používajú silné okrajové línie, ktoré sú ale viac dynamickejšie čím celkovo tetovanie pôsobí trojrozmerným dojmom.

Tribal motívy pochádzajú od Polynézanov a iných mimoeurópskych etníc, ktoré zažili svoju renesanciu v osemdesiatych rokoch 20.storočia a i dnes patria medzi najobľúbenejšie motívy. Typické sú geometrické ornamentey a jasné čierne obrysy.

Japonský štýl sa vyznačuje veľkoplošnou, rozsiahlou a mnohofarebnou formou tetovania. Vychádza z tradičných japonským štýlov Irezumi a Horimono. Pre takto rozsiahle tetovanie je ale dôležité spojenie obrazcov na rukách, nohách, hrudi a chrbte, aby mali svoj význam a opodstatnenie. Najčastejšími motívmi sú napr. levy, opice, draci, ryby, alebo čerešňové kvety.

Indiánske motívy neboli doménou len pôvodných amerických kultúr, ale svojich fanúšikov si naši aj medzi členmi hnutia Hippies a v nasledujúcich rokoch zdobili telo nejedného motorkára. Častými námetmi boli zvieratá ako bizóny, kone ale i totemy alebo portréty indiánskych náčelníkov.

Okrem týchto základných štýlov a motívov sa v niektorých publikáciách venovaných tetovaniu uvádzajú aj mnohé ďalšie. **Radek Fiska**¹²⁹ vo svojej knihe *Tetování*, rozlišuje okrem už spomínaných aj napr. tetovania so symbolikou hororu a smrti, portréty alebo „Realistic Tattoo“, motívy fauny a flóry, fantasy, biomechaniky, keltské ornamenty a štýl comic/crazy, umelecké diela a typografia.

Príloha B: TECHNIKY TETOVANIA

Tradičnou technikou tetovania bolo i je, prepichovanie kože kostenou ihlou, mušľami alebo rôznymi klincami či zväzkami ihiel. Na výrobu takéhoto „tetovacieho nástroja“ sa bežne používali kosti, slonovina, drevo alebo kov. Do vzniknutej rany sa potom vtierali rôzne materiály ako sadza, drevené uhlie, hlina, rastliny alebo atrament.

Tieto techniky boli časti veľmi bolestivé a mali za následok nepríjemne ochorenia, nie raz aj smrteľné.

Na počiatku 19.storočia prišla spolu s vynálezom elektrického strojčeka (1890) aj **nová metóda** tetovania, menej bolestivejšia, rýchlejšia i lacnejšia. Do takéhoto strojčeka bolo možné vložiť samostatnú ihlu i celé zväzky. Ihla v strojčeku vibruje pomocou dvoch elektromagnetov a tatér ju priebežne namáča do farby.

¹²⁹ FISKA, Radek: *Tetování*, Sowulo Press, 2005, s.46-53